

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

Onbeş Günlük Tarafsız Siyaset İktisat Kültür Dergisi

1 ŞUBAT 1960 — 100 KURUŞ — CİLT XII

Sayı: 141

Tel: 26754 Posta Kutusu 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

BİR TARTIŞMANIN MUHASEBESİ ... 1

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :

Resmî İlan Tehdidi; Sosyalist Parti; Müftünlüğün Emri; Millî Eğitim Bakanlığının Emrindekiler; İmar Geziyor!; Sendika, Siyaset ve Hürriyet; Kıbrıs Bağımsızlığının Gecikmesi; Cezayir Ayaklanması; Khrushchev'in Nutku 3-6

Ekonomik Mucizenin Sakat Yüzü ...
Leylâ ÇAMBEL 7

İNCELEMELER :

Memleketi Tanımak .....
Mahmut MAKAL 7

Aydın Pısrıklığı .....
Fahir BAYKURT 8

Üniversite İle İlgili Teklif .....
Hüseyin KAYA 9

Narenciye Ziraatimizin Bugünkü Meseleleri ... Yahya KANBOLAT 14

OKURLARIN FORUMU :

Said-i Nursî Hakkında (R. Can); Aynı Binada İlkokul ve Enstitü (H. Kaya) 16-17

NE DİYORLAR :

Altılar - Yediler ve Amerika .....
(Newsweek'den) 17

KÜLTÜR VE SANAT :

Konya'da Mevlânâ Töreninde .....
Vasfi Raşit SEVİĞ 18

Bir Şey Yap Met! .....
Mehmet SEYDA 20

Yılın İlk Sergileri .....
Kaya ÖZSEZGİN 21

Yayımlar - Kütüphaneler .....
P. ERALP, S. N. ÖZERDİM 22

Bir Tartışmanın Muhasebesi

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İnönü ile Demokrat Parti Genel Başkanı Menderes arasında bir süre önce başlamış bulunan tartışmanın sonu şimdilik alınmışa benziyor. Şimdi bu tartışmanın muhasebesini yapmak mümkün olabilecektir.

Genel seçimlerin yaklaştığına dair bir çok emareler belirdikten sonra D.P. Genel Başkanı muhtelif yurt bölgelerinin kurtuluş bayramlarının heyecanlı havasını partisi lehine kullanma temayülü gösterip halk efkârını tesir altında bırakmaya çalıştığı sıralarda, Saidi Nursinin ayırtıcı ve gerici din hareketleri de yo-

niden ortaya çıkmıştı. Halkın din inançlarını C.H.P. aleyhine istismar etme hedefi güden bu hareket; iyice belirdikten sonra İnönü önümüzdeki seçimlerin selâmeti bakımından bazı meselelerde vuzuha varmanın zaruretine inanarak D.P. Genel Başkanına bazı sualler tevcih etmiştir. Gerçekten memleketin umumî menfaati ve genel seçimlerin, içinde cereyan edeceği şartların bilinmesi için böyle bir vuzuha ihtiyaç vardı.

Bilinmektedir ki Demokrat Parti yakın bir gelecekte seçimlere gitme temayüllündedir. Kendi menfaatleri bakımından buna lüzum görebil-

ir. Zira ihracatımızda beklenen gelişme tahakkuk etmemiştir. İstikbaldeki artış seyri kifayetsizdir. Yatırımlar yeter derecede değildir. Binaenaleyh dış kredilerin nisbî ferahlık yarattığı şu günlerde, seçime gitmenin D.P. lehine olacağı kanaatinde-dirler. Dostlarımızın enflasyonu durdurmak şartına muallah olarak vermiş oldukları kredilerin sonu gelmek üzeredir. 1961 den sonra ithalât güçlüklerinin yeniden başlaması fazlasıyla muhtemeldir. Londra uçak kazasını takip eden uzun bir sükketten sonra Adnan Menderesin alışık olduğumuz tantanalı gezilerine ve nutuk-

larına başlamış olması, seçim havası içine girildiğinin ayrı bir delili sayılabilir. Hal böyle olunca ve Saidi Nursinin gerici hareketlerine karşı izahı güç müsamahası bir tutum takılınca, evvelâ dini siyasî maksatlar için kullanma mevzuunda bir vuzuha varmak gerekmiştir. Fakat Adnan Menderes radyolarda haksız olarak yayınlattığı uzun ve muhteva itibarile zaif nutuklarında bu konuya bir sarahat getirmemiştir. Lâiklik bir prensiptir. Bu prensip içinde fert dinî inançları ile başbaşa bırakılmıştır. Devlet Allah ile fert arasında her hangi bir şekilde girmeyecektir. Fakat lâiklik bir kısım kimselere, başkalarına haksız olarak dinsizlik isnadında bulunmak ve dinî hisleri organize bir şekilde tahrik ederek siyasî mücadele alanında bir vasıta olarak kullanılmak mânasına da gelmez. Hele hiçbir sebep yok iken mesul mevkilerde bulunanların dinî himaye vazifesini gönüllü olarak üzerlerine almaları lâiklik prensibi ile hiç bağdaşamaz. Bir kısım kimselerin vicdanlara baskı yapmaya teşebbüs etmeleri ve bir kısım vatandaşları dinsiz, ehli salıp ilân etmeleri lâiklik felsefesine aykırıdır. Böyle olduğu zaman mesul mevkilerde bulunanların vazifeleri, bu gibi gerici hareketlere müsamaha değil önleyici ve uyarıcı tedbirler almak etrafında toplanabilir. Cehalet tarafından, dinin yanlış ve köstekleyici tefsirinde şimdi o safhalara gelmiş bulunuyoruz ki, dişlere dolgu yapılması ve kron tedavisi için müftülerin fetvalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu uzun müddet bu nevi gerici anlayışların ve tefsirlerin neticesine bütün yeniliklere ve ilerlemelere kapalı tutulmuştu. Lâikliği bu nevi geri hareketlere imkân veren bir felsefe olarak anlamak mümkün değildir.

İnönü son demeçlerinde ve konuşmalarında neler istemiştir? Bunlar her düşünen ve ilerlemeyi yalnız baraj, köprü, yol ve rakam edebiyatına bağlamayan vatandaşın istediği şeylerdir: Dinin siyasî maksatlar için istismar olunmaması, âdil, dürüst ve eşit şartlar içinde cereyan edecek bir seçim; Devlet imkânlarının bir parti lehine kullanılmaması; partizan idarenin kalkması; adalet istiklâli; basın hürriyeti; bütün meselenin Büyük Millet Meclisinde konuşulup tartışılması; vesaire. Fakat D.P. Baş-

kanı şimdiye kadar bu konulara bir vuzuf getirmemiş, mütemadiyen hal-kin 1950 denberi tekrarlana tekrarlana kanıksadığı şeylerden bahsetmiştir. Başka bir deyimle Menderes maziden bahsetmeyi tercih etmiş, fakat istikbal için hiç bir vaitte bulunmamıştır.

Biliyoruz ki siyasî rejimin istikametleri, haklar ve hürriyetler mevzuunda halli gereken bir çok meselelerimiz mevcuttur. Bunların konuşulup ileri bir hal çaresine bağlanacağı yer, şüphesiz Büyük Millet Meclisidir. Fakat görünen nedir? B. M. Meclisi Başkanlık divanı tamamen partizan bir divan olarak vazife görmekte ısrar etmekte ve Meclisin hak ve selâhiyetlerini Anayasaya ve iç tüzüğe aykırı olarak fiilen tahdit yolunu tercih etmektedir. Yarın Türkiyenin siyasî rejiminin tarihini yazacak olanlar, bu durumu şüphesiz ibretle tesbit edeceklerdir. Tarihin hükümlerine bir kıymet atfedenler "ben den sonra tufan" demeyince bu halin ızdırabını duymamakta mıdır?

Hükümet başkanı bir müddetten beri B. M. Meclisine uğramamaktadır. Meclisin bu yılki hiçbir toplantısına katılmamıştır. Halbuki hükümetin cevaplandırması gereken, aydınlatılması icap eden bir çok tahkikat önerileri, gensorular mevcuttur. Mecliste hesap vermek yerine, miting meydanlarında bir takım rakamlar ortaya konmakta ve yalnız partizanlara bir mâna ifade eden "görülmemiş kalkınma" edebiyatı hâlâ tekrarlanmaktadır. Gene bu meydanlarda Türkiyeye yapılan dış yardımlar anlaşılması güç bir mantıkla izah olunmaya çalışılmaktadır. Kabul ediyoruz ki, bütün geri kalmış memleketler gibi memleketimiz de dış yardımlara muhtağdır. Fakat elde olunan yardımların programsız bir şekilde kullanılması neticesinde beklenen faydaların hepsi sağlanılmamaktadır. Yardımların bir kısmı da yatırım yerine istihlâk mallarına gitmektedir. Dış yatırımlar konusunda da bir sarahata varmak lâzımdır. Evvelâ bu yardımların Türk milletine yapıldığını bilelim. Burada iktidarda bulunan herhangi bir partinin kendine bir övünme payı çıkarması yersizdir. Kaldı ki şayet, on yıldanberi yanlış bir iktisat politikası takip etmemiş ve bütün tutumunda -daha fazla itimat telkin edebilmiş olsaydık bize

yapılan yardımların hacmi askerî zaruretlerin hudutları içinde kalmazdı. D.P. Türkiyenin, kendi bölgesinde bir demokrasi ve sosyal misyonu olduğunu anlayarak hareket edebilse idi, temin edebildiğimiz iktisadî yardımları bugünkünden çok daha fazla olabilirdi.

Basın hürriyeti mevzuunda bugünkü tutumunu meşru göstermek için D.P. Başkanı 30 yıl gerilere giderek İnönünün bazı sözlerinden faydalanmaya çalışması bugünkü şartlar içinde izahı güç bir harekettir. İsmet İnönünün belirttiği gibi o yıllardan 1950 ye gelinmiştir. Bu konuda D.P. Başkanı kendisinin muhalefet yıllarında söylemiş olduğu sözlerden veyahut Büyük Atatürk'ün "Basın hürriyetinden doğan mahzurların yegâne izale vasıtası yine basın hürriyetidir" sözünden faydalanması gerekir. D.P. Başkanı şimdi bağımsız ve hür basını susturmak için iktisadî tazyiki geniş ölçüde tecrübeye girişeceğine benziyor. Resmî ilânlar gazetesi her halde bir pazarlık mevzuu olarak kullanılacaktır. Devlet radyonun haksız olarak D.P. lehine kullanılması, basının bağımsız tutumu ile izah olunmak isteniyor. Bu, hiçbir veçhile kabulü mümkün olmayan bir izah tarzıdır. Hükümetler zaman zaman halka hitap etmek ihtiyacını duyabilirler. Memleketin umumî menfaatlerini ilgilendiren bir meseleyi millete izah etmek için radyodan faydalanabilirler. Bu her yerde görülebilen bir olaydır. Fakat hiçbir yerde görülmeyen olay, Devlet radyosunun bir parti organı haline getirilmesi ve en az D.P. kadar taraftarı olan diğer bir partiye, C.H.P. ye karşı bir mücadele vasıtası olarak kullanılmasıdır.

Türk halk efkârı bu seçim öncesi tartışmasından bazı hakikatlara ulaşmıştır. D.P. hürriyetler mevzuunda ilerici ve gelişmeci bir vasıf göstermekten uzaklaşmıştır. 1950 ye kadar elde ettiğimiz hürriyetleri ancak yeni bir değişmeden sonra tekrar elde edebiliriz. Demokratik rejim şimdi işlemez bir hale gelmiştir. B. M. Meclisi mürakabelerini yapmaktan alıkonmaktadır. Şahsî ve parti menfaatleri umumî menfaatlerin üstünde tutulmaktadır.

Fakat ortaya çıkan başka hakikatler de vardır. Herşeyden önce Türk milleti, İnönü gibi yüksek vasıf-

lı, yüksek mesuliyet duygusu ile dolu, inkılâplara inanmış ve her ne bahasına olursa olsun onlardan taviz vermediği kabul etmeyen, demokratik haklara, prensiplere ve meşruculuğa bütün samimiyeti ile bağlı bulunan bir Devlet adamına malik olmak bahtiyarlığını bir defa daha duymuştur. Düşünen, ölçen, mukayese etmesini bilen ve sağduyusu her zaman doğruyu bulmuş olan büyük halk ço-

ğunluğu son münakaşalarda hakikatların ne tarafta bulunduğunu anlamakta hiçbir güçlük çekmemiştir. İsmet İnönü konuştuğunda büyümüştür. Bu, herkese nasip olabilecek bir kabiliyet değildir. İnönü, Türk milletinin bir asırdanberi mücadelesini yaptığı ve Atatürk devrimleri ile kavuştuğu batılı, ileri düşünüş ve inanışın liderliğini yaptığı için Türk demokrasi tarihinde şerefli yerini çoktan al-

mıştır. Bu konuda kimsenin tereddüdü yoktur. Ne baraj edebiyatı, ne israfçı sözüm ona imar hareketleri, ne de ciddi bir tahlile tahammülü olmayan bir takım şişirilmiş rakamlar bu gerçeği örtmezler. Son münakaşalardan ortaya çıkan diğer bir hakikatta mesuliyetlerin sırası gelince tesbit olunacağıdır. Demokratik gelişmenin normal seyrinde gitmesi için buna zaruret vardır.

Onbeş Günün Notları

Resmî İlân Tehdidi

Son iki yılda iktidar partisinin büsbütün sinirli ve huzursuz olduğu görülüyor. Başarısızlıkları, toplum gözünden saklanmıyacak hâle geldikçe, iktidar partisinin hırçınlığı da siyaset alanında kendisini çıkmazdan çıkmaza sürüklüyor. Çünkü; iktidar başarısızlığını kabul edip, bunun gerçek sebebini kendi tutumunda, politikasında arayıp, gerekli değişiklikleri yapacağı yerde, başarısızlıklarını örtmek için sert tedbirlere gidiyor. Samiyor ki, bu başarısızlıkların yazılıp, söylenmesi önlenirse, iktidarlarının ömrü bütün başarısızlıklarına rağmen devam edecek. Bütün memleketi iktidar partisinin sesi haline getirme gayretleri; V.C. oyunu, güdümlü bir basın politikası yürütebilmek için büyük tirajlı gazeteler ile yapılan anlaşma, Meclis murakabe ve kontrolünü imkânsız kılan tedbirler, tam bir başarısızlıkla sonuç bulmuştur. Muhalefet gerçekleri halka duyurmağa muvaffak olmuştur. Güdümlü basın politikasını birkaç gazete, halkın etkisi altında çok kısa bir zaman için yürütebilmiştir.

Muhalefetin ve bağımsız basının tutumu karşısında, iktidarın yeni bir rota tuttuğu anlaşılıyor. Görülmemiş kalkınmanın birkaç yıl sonra gerçekleşeceği, iktidar lideri tarafından topluma duyuruldu. Bu yarım itirafa temel kılınan husus, muhalefetin ve bağımsız basının hâmiyetsizliğidir. Vatanseverlikle bağdaşmayan tenkit adı altındaki yıkıcı gidişin durdurulması gerektir. Bu esbabı mucibe ile yeni tedbirler alınacak veya mevcut rejim daha sıkı bir şekilde

yürütülecektir. Fakat görünüş odur ki, iktidar partisi daha sıkı kayıtlar getirecek kudret ve kuvvette değildir.

İktidar lideri son söz duellosunda, muhalefet lideri karşısında çok zayıf kalmıştır. Radyo'nun insana usane getiren tekrarı, bu hakikatı vatandaş gözünden saklıyamamıştır. Bunda da bağımsız basının büyük payı vardır. Bu hale sinirlenmiş görülen iktidar, muhalefetin düşüncelerinin, basın yolu ile halka duyurulmasını önlemek için gazetelere yeni bir malî tehdit yöneltmiştir. Resmî ilânların birtek resmî ilân gazetesinde yayımlanacağına dair haberin mânası budur. İnsanın aklına ilk gelen soru, neden bu yola gidilmek için 10 sene beklenildiğidir? Bu on senelik zaman süresince, bir de resmî ilânların iktidar tarafından dağıtım şekli var ki, bu düşüncemizi teyid ediyor. D.P. iktidara geldiği günün ertesi resmi ilânları, besleme bir basın yaratma vasıtası olarak kullanmıştır. Fakat bu çeşit gazetelerin halk gözündeki itibarsızlığı ve tesirlerinin hiçliği anlaşılınca, kâğıt ve mürekkep yoluyla bağımsız basına mali baskı yapılmıştır. Basın Kanunu tâdil edilerek antidemokratik hükümler konulmuştur. Bütün bu tedbirlerle güdümlü bir basın yaratılmaya çalışılmıştır. Bu da başarı sağlayamayınca, şimdi, resmî ilânlara yeni bir şekil verme tehdidiyle, basın yola getirilmeğe çalışılıyor. İlk göz dağı bir İstanbul gazetesine verildi. Gerçek sebebi, bu gazetede Almanya'da başlayan Nazilik cereyanını

takbih için yazılmış bir makaleyi iki Devletin münasebetlerini bozacak yayın olarak tefsir etmek örtmemiştir. Denilmek isteniyor ki; yola gelmezseniz toptan aynı şey başınıza gelecek.

Bize göre, bu yol da iktidarın arzusunun gerçekleştirilmeyecek. Bağımsız Türk basını bu güçlüğü de yenmeği bilecektir.

Sosyalist Parti

Memleketimizde 1946 yılından sonra müteaddit sosyalist partiler kurulmuş, fakat hepsi de muhtelif sebeplere dayanılarak ya kapatılmış, ya da faaliyetten çekilmişlerdir. Bugün memleketimizin siyasi hayatına hâkim olan D.P. ve C.H.P. dir. Bu iki partiden birincisi, ne programı, ne de 10 yıldanberi yürüttüğü politika bakımından herhangi bir doktrini benimsememiştir. İcratı, daha ziyade muhafazakâr, sosyal gayesi zayıf, bazan liberal, bazan devletçi, müdahaleci temayülü gösteren bir parti olarak 1946 danberi siyasi hayatımızda yer almıştır. Tek parti devrinin haklı veya haksız birikmiş memnuniyetsizlikle rine bir reaksiyon olarak doğduğu için programında da, icraatında da oportunisttir. İkinci parti, yani C.H.P., muayyen bir ekonomik ve sosyal görüşe mâliktir. İktisadî politikası şimdi mutedil bir devletçilik şeklinde görülüyor. Sosyal politikası vardır. Sosyal adalet prensiplerine inanmakta ve Devletin gayesinin halkın bütününün refahını temin olduğu felsefesini benimsemiş bulunmaktadır. Siyasi alanda «halkın hükümeti, halk tarafından hükümet, halk için hükümet» prensibini kabul etmiştir. Ekonomik ve sosyal alanda ise her istihsal faktörünün millî hasıladan âdil bir pay alması, başka bir deyimle âdil bir millî gelir dağılımı prensip olarak kabullenmiştir.

Yeni Sosyalist Partinin açıklanan

programına göre, liberal bir sosyalizmi benimsemiştir. Hedefi, «Devletçilik gibi bazı sosyalist prensiplerinin daha muntazam ve daha sistemli, sosyal gayeye daha uygun bir şekilde gelişmesini sağlamak, işçi sınıfının, köylünün ve bütün çalışanların ve topyekûn vatandaşın yaşama seviyesini yükselterek, memlekette içtimai refahı yaymak ve halkın menfaatçi zümreler tarafından istismarına mâni olmak» tır. «İnsan hürriyeti ne kıymet vermeyen totaliter rejimlerin aleyhinde olduğu» da gayeler arasındadır. Kabul etmek lâzımdır ki bu prensipleri, bugün hemen bütün demokratik memleketlerde sosyalist olmayan partiler de benimsemişlerdir. Bugünkü kapitalizm liberal sosyalizme gittikçe yaklaşmaktadır.

Sosyalist Parti'nin kurucuları, partinin bir müddet için «Amelî Sosyalist Mektebi» hâlinde çalışacaklarını söylemektedirler. Bu, bize çok isabetli bir karardır. İngiliz Fabiyanizmi nasıl İngiltere'de herşeyden önce sosyalizmin ne demek olduğunu büyük halk kitlelerine anlatmak zaruretini duymuşsa, aynı zarureti memleketimiz için duymamak mümkün değildir. Zira yeni çağın düşünceler tarihinde sosyalizm kadar başka şekillerde anlaşılan hiçbir doktrin mevcut olmamıştır. Herkes ona, olduğundan ziyade, kendi görmek istediği mânâyı vermiştir. Bu sebepten ötürü sosyalizmin ne olduğunun bilinmesinde fayda vardır. Yukarıda belirtilen gayelere sadık ve iyi anlaşılmuş bir sosyalist partinin ilerde gelişmemesi için bize bir sebep mevcut değildir.

Müftünün Emri

İstanbul gazetelerinin birinde şöyle bir havadis çıktı : Kayseri câmilerinden birinde vaaz veren ve nurcu olması çok muhtemel bir hoca, dış doldurmanın ve krom takdırmanın islâm dini ile bağdaşmayacağını vaaz etmiş. Bunun üzerine dışçilerin müşterileri birden bire azalmış. Dışçiler bu vaziyetin sebebini arayınca, kendilerini dindar zanneden birçok hastanın, hocanın bu vaazını dinlemiş olduklarını ve bundan dolayı da, dışlerini doldurmaktan vaz geçtiklerini tesbit etmişler. Hep bir araya gelip Müftülüğe giderek durumu anlatmışlar. Müftü Efendi, düşünmüş ve taşınmış, nihayet, «elcevap» diyerek fetvasını vermiş :

«Doktorun lüzum göstereceği hallerde dış doldurmak ve krom taktirmek dine aykırı değildir».

Bütün dışçiler de, derhal bu fetvayı alarak, bir zamanlar gene fetvalarda gâvur icadı diye memlekete sokulmayan matbaalara gitmişler, ve fetvayı bastırarak muayenehanelerine birer tane asmışlar. Gazete yazmıyor ama, belki mutad ilân vasıtaları olan mahalli gazete ve davullarla halka duyurmuşlardır ve hattâ belki de, bugünkü rejim ve anlayış içerisinde bu fetvadan ümit bekleyen hekimler, keyfiyetin Devlet Radyosundan da neşrini istemişlerdir. Böyle yerinde bir fetvayı, Sıhhat Bakanlığının Radyodan yayınlanmasını temin etmek, herhalde, mümin ve fakat dışçeri hasta olan vatandaşların sıhhati bakımından faydalı da olacaktır.

Zannederek 20 nci Asırda, inkılaplar gerçekleştirmiş, batı medeniyeti seviyesine ulaşmağı şiar edinmiş bir memlekette yaşıyoruz. Ve bu memlekette, tıbbi bir müdahale bir imam tarafından dine aykırı addediliyor ve aykırılığın olmadığını isbat için de, münevver dışçilerimiz, Müftülerden fetva almak zaruretini hissediyorlar.

Bu hâdisede suçlu arıyoruz : böyle bir vaaz veren imamı işinden etmiyen Diyanet İşleri nerede? İnkılapları korumak vazifesini deruhte etmiş mes'ul makamlar ne yapıyor? — Hiç. Ve ekmeğin parası çıkartmak için çalışan tahsil görmüş münevver dışçiler de, böyle bir hareketi önlemek için ancak Müftülükten imdat umuyorlar.

Böyle bir vaziyet ancak bir tek temennide bahis mevzuudur : çürük dışçileri doldurmanın dine aykırı olduğunu söyleyen imamın dışçeri çürüsün ve ağrısından inim inim inlesin de, dışçerini tedavi ettirecek bir tek dışçi bulamasın.

Millî Eğitim Bakanlığının Emrindekiler

Geçen yılın Temmuz ayındanberi Millî Eğitim Bakanlığı'nın tutumu, hep öğretmenleri işlerinden uzaklaştırmak ve huzurlarını bozarak meslektan soğutmak yönünden dikkati çekiyor. Özellikle Köy Enstitülerinden çıkan öğretmenler altı aydır işten uzaklaştırılarak, ya da nakledilerek tedirgin edilmişlerdir.

Köy Enstitülerinin memlekete kitle olarak kazandırdığı öğretmenler, ilköğretim dâvasının hallinde büyük ve gerçek kuvvet olmuştur. Bu kurumlar olmasaydı eğitim meselelerimiz bugünkünden çok daha geri olacaktı. Meşhur Eğitim Komisyonu raporu da bunu böylece tesbit etmiştir.

Bakanlık, sırf bu kurumların ilk yıllarda olduğu gibi fazla sayıda köy çocuğunu sınıflarına çekerek bol öğretmen yetiştirmelerinin sağlanması, oradaki iş eğitimi ve kültür kazanma metodlarının köhneleştirilmemesini savunan enstitü çıkışlı aydınları sindirmekle «eskiye özlem» adını verdiği çıkışları kapatacağını sandı. Ama bu özlemin biteceği, kapanacağı yok. Nitekim altı aydır iyice hızlanan Köy Enstitülerini savunma hareketi, günden güne de daha belirgin bir hâl almakta ve bütün aydınlarca haklı bir memleket dâvasının haklı savunması olarak kabul edilmektedir. Memleketin öğretmene, hele köyde tutunacak öğretmene çok muhtaç olduğu bu sırada, bu dâvayı savunmak ancak gerçek yurtseverlikle yorumlanabilir. Gelin görün ki, memlekete malolmuş bu dâvanın en önde savunucularından biri olan Fakir Baykurt, öğretmenlikten alınıp masa memurluğuna verildi. O da yetmedi; yazı yazmaya devam ettiği için geçenlerde de «Vekâlet emrine» alındı. Görülen lüzumun sona erip ermiyeceği belirsizdir. Yalnız, memleketin öğretmensizlik, okulsuzlukta yana durumu millete bellidir...

İmar Geziyor

Birgün radyodan duyduk, hükümet başkanının uçağının Diyarbakır'da istirahati sırasında, şehrin imarı ele alınmış ve eski kısımlardaki çarşuyu kateden yolun genişletilmesine karar ile İmar Vekiline gerekli direktifler verilmiş. Arkadan Edirne seyahati ve imar, sonra da Adana seyahati ve imar. İmar seçim seyahatine çıktı.

Son birkaç senelik büyük (!) icraat, bütün dünyaya imarın nasıl yapıldığını öğretecek ve imar sisteminde yenilikler getirecek seviyede. Batılı diyor ki, imar evvelâ bir iktisadî plânlamayla başlar, bir memleketin bölgeleri arasındaki ilgiler tesbit olunur, sonra bölge içi ve nihayet bütün bunlarla münasebetler kurarak bir şehrin imarı ele alınır. Biz diyoruz ki, hayır, imar şehir-

lerde olur, şehirler bir partinin oradaki muvaffakiyetini mükâfatlandırmak veya muvaffakiyetsizliğini gidermek için yapılır. İlkellik veya sıra hükümet bü-yüğünün seyahatlerine ve neş'esine tâ-bidir.

Batılı, plânlamaların kifayetsizliğinden, imar yatırım programlarının iktisadî neticelerindeki bazı aksamalardan veya vatandaşların haklarına riayet edebilmek için işlerin yavaş gidişinden şikâyet ediyor. Biz, plânlamanın «P» si yerine parmağın «P» sini kullanıyoruz. Meselâ şehircilik yerine hukuk tahsil etmiş bir mülkî veya mahallî âmir veya daha iyisi bir politikacı, parmağını uzatıyor, şuraya şöyle şu şey edilsin diyoruz. Programların iktisadî neticeleri nedir? Batılı ticaretle imarı karıştırıyor, vatandaşların haklarını bizim gibi milliyetperverler daha iyi düşünür. Biz imara buldozer ve grayderle başlarız, evvelâ bir ortalığı temizleriz, sonra buralara elbette birşeyler yaparız. Hele bir başyahlı. Vatandaşın hakkı, vatandaşın menfaati demektir. Biz İstanbul'a köprü yapmak için bir Amerikan firmasına 20.000.000 T.L. projeyaptırdık. Proje olmasa da olurdu, ama altında su var. Ha!.. Ankara'nın imarı için, belediyenin Hipodromunu İşçi Sigortalılarına 125.000.000 T.L. satıyoruz. Kurum bunu bir milyon liraya jockey kulübüne kiraya verebilecek ve 125 senede amorti ettikten sonra sevgili işçi vatandaşlarımıza neler yapacak neler! Onların istediklerini biz biliyoruz, daha ne istemediklerini de biliyoruz, biz yaptıkça hayretler içinde ve ağızları açık kalacaklar.

Ha!.. İstimplâki unuttuk, tabii o da olacak, olacak! Biz herşeyi düşünüyoruz. 1958 de bir İmar ve İskân Vekâleti kurduk. Her memlekette varsa bizde de olsun. 1950 den evvelkiler bilhassa yapmamışlar. Başına bir bankacıyı getirdik, zira imar demek yıkım için para bulma yollarını bulmak demektir. İmar Vekili yerinde iki sene kalabildi, daha Vekâlet bürolarını göremeden, kendi odasından ayrılması icabetti. Diyarbakır'da verilen direktiflerin hemen akabinde ayrılması yüzünden, yeni bir gezide (tâyin olursa) yeni bir vekile, daha yeni direktifler verilir, olur biter. Mesken meselesi, vatandaşın meselesidir. Şimdiye kadar inşaat tutarının % 90 ını vererek apartmanlar diktik. Şimdi de elli bin mesken yaptıracağız, Mesken Umum Müdürlüğüne 15 milyon lira ayırdık. Fakat U. Müdür-

lüğün hiçbir masrafı olmasa dahi, mesken maliyeti üç bin T.L. tutuyor. Olur mu? Olur! Türk mucizesi! Hükümetin mucizesi!

Batılı plân yapacağım, hesap yapacağım diye uğraşiyor. Düşünüyor, düşünüyor, münakaşa ediliyor, bazan da uzun zaman ve büro masraflarından sonra vazgeçiliyor. Cesaret yok batılıda veya ne yapmak istediğini bilen (!) bir devlet adamı orada yok. Nasıl Atatürk işaret parmağını uzatmış: «İlk hedefiniz Akdenizdir, ileri!» demiş. Biz de öyle parmağımızı uzatırız buldozerler hücumu geçer, ortalığı tarumar ederiz. Ama Atatürk'ün atlıları düşmana, bizimkinin makinaları vatandaşın evine saldırmış! Kimin nesine! Yol açılacak = imar oluyor!

Yapı, iyi veya kötü, bir toprağın zenginliği imiş, onlar yıkılırsa ve tekrar yapılırsa passif yatırım olurmuş veya yapılması gecikirse ihtiyaca cevap verilememesi bir iktisadî ve sosyal problemmiş, taşıt vasıtası Türkiye'de sifıra yakın olduğu için yol genişlemesine şimdilik lüzum yokmuş, falan. Halbuki memleketimiz büyük bir refahın eşliğinde, bütün iş o birtürlü atlanamayan eşikte işte. Abdestsiz olduğumuz için atlıyamıyoruz galiba! Said-i Nursi bize abdest aldırarak, biz de atlıyacağız (seçimlerde olsa gerek), memleket zaten yarış ettiği Amerika'dan (Amerika'da çöllerde var) daha ileri olacak!

Seçim arifesinde, geziler boyunca imar Türkiye'yi dolaşır, parmağın uzandığı yere buldozerler girer, mahallî idareler de bir cemaat gibi gidise uyarlarsa, zaten yapı bakımından fakir olan memleketimizde şehirler düşman geçmiş gibi olacaktır. Şayet yapılan gösteri seviyesinde bol bol paramız varsa, mevcut şehirleri serbest arazide inkişaf ettirelim. Orada daha zararsız bir imareçilik oynanabilir. Ama orada yıkılacak şey yok!

Sendika, Siyaset ve Hürriyet

İşçi Sigortalı Kurumu'nun İstanbul'da hizmete konulan Samatya Hastanesi D.P. iktidarının gene yersiz övünmelerine vesile teşkil etti. Devlet bütçesinden bir kuruş tahsis olunmadan ve işçi ve işverenlerden alınan primlerle yürütülen sosyal sigortalıların gerektirdiği tesislerin inşa olunup hizmete konulmasında D.P. iktidarının kendine

bir övünme payı çıkarması mantıkla değil, mübalâğalı bir itiyadın yerli, yersiz devam ettirilmesi ile izah olunabilir. Bu bakımdan meselenin bu veçhesi üzerinde durmıyacağız. Zira Çalışma Bakanlığı İşçi Sigortalı Kurumu'nun malî ve idarî muhtariyetine gerektiği gibi riayet ederse bu Kurumun işlerinin daha verimli bir şekilde yürütüleceğine şüphe yoktur.

Bizim burada üzerinde durmak istediğimiz mesele, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Başkanının, bu sıfatına dayanarak Samatya Hastanesinin açılış töreninde söylemiş olduğu nutuktur. Herkes siyasî kanaatlerinde hürdür. Hiçbir fert siyasî inanışlarından ötürü muhaeze edilemez. D. P. nin faal bir üyesi olan Türk - İş Başkanı Nuri Beşer, Türkiye işçilerini en yüksek kademede temsil eden bir teşekkülün başkanı olarak konuşurken bu sıfatının gerektirdiği tarafsızlığın ve siyaset dışı kalmanın lüzumunu bir tarafa bırakarak bir mühtar olmaktan kaçınmamıştır. Sendikalar siyaset dışındadırlar. Siyasî faaliyetlerde bulunamazlar. Türk - İş Başkanı Samatya'daki nutku ile bu tarafsızlığı ihlâl etmiş durumdadır. Böyle bir davranış, muhtelif tazyiklerle adalete sevk edilmiş bulunan ve normal şartların avdetine kadar ayakta durabilme mücadelesi yapan Türkiye Sendikacılığına hizmet yolu değildir. Sendikalar siyasete karıştırılınca bölünme kaçınılmaz bir hâdise olarak ortaya çıkar ve sendikalar siyasî partilerin nüfuzları altına girerler. Böyle bir durumda ise gerçek fonksiyonlarını ifa edemezler. Başka bir deyimle mensuplarının ekonomik ve sosyal menfaatlerini savunma gücünden mahrum kalırlar.

Bu vesile ile sendika hürriyeti ile alakalı bir noktayı da hatırlatmak uygun olacaktır. Bugünkü sendikalar rejimi Türk sendikalarının milletlerarası teşekküllere katılmasını ön müsaadeye bağlamıştır. Milletlerarası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonuna katılmak için Türk - İş tarafından 1951 yılındanberi talep edilen müsaade verilmiştir. Reddin sebepleri inandırıcı değildir. Hukukî mesnedi yoktur. Türk sendikalarının dış âlemlerle teması ısrarla önlenmektedir. Bu bir gerici zihniyetin tezahürüdür. Binaenaleyh Türk - İş ve onun başında bulunanlar bu nev'i hürriyetleri sağlamaya çalışmaldırlar. Asıl hizmet yolu buradadır. Açılış törenleri dolayısıyla söylenen övgü nutukları Türk sendikacılığına hiçbir şey kazandırmaz.

Kıbrıs Bağımsızlığının Gecikmesi

İngiliz egemenliğinde kalacak üslerin yüzölçümü konusunda çıkan anlaşmazlık sebebiyle, Kıbrıs'ın bağımsızlığını ilân edecek anlaşmanın imzası bir ay gecikmiş bulunuyor.

Geçen yıl Londra'da imzalanan anlaşma ile, bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması hususunda taraflar anlaşmaya varmıştı. Ancak, Londra anlaşmasına göre İngiltere, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs tarafından imzalanacak bir anayasa garanti anlaşması hazırlanacaktı. Ayrıca, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında bir ittifak anlaşması imzalanacak ve bu üç devletin de imzalayacağı iki üst'ün egemenliği İngiltere'de kalmak üzere, Kıbrıs'a bağımsızlık veren bir deklarasyon İngiltere tarafından yayınlanacaktı. Bu hususları hazırlamak için biri Kıbrıs'ta ve ikisi Londra'da olmak üzere üç müşterek komite kurulmuştu. Kıbrıs'ta kurulan müşterek komite, Londra anlaşmasına uygun olarak bir anayasa, Londra'daki müşterek komiteler de diğer anlaşmaları hazırlayacaklardı. Londra çalışmalarında üstlerin yüzölçümünde anlaşmazlık çıkmıştır. Anlaşmazlık Makarios'un tutumundan doğmaktadır. Türkiye ve Yunanistan arasında bu konuda anlaşmazlık olmadığı anlaşılıyor. İngiltere'nin üst'ler için istediği 120 milkare toprak, Makarios tarafından fazla bulunmaktadır. Müstakbel Kıbrıs Cumhurbaşkanı'nın teklif ettiği 36 milkare de İngiltere tarafından kabul edilmemektedir. İngiltere, Londra ve Zürih anlaşmalarına dayanarak, önce 167 milkare toprak isteğinde bulunmuş iken son olarak 120 mil'e inmiş ve bundan daha az yüzölçümünü askerî ihtiyaçlar sebebiyle kabul etmeyeceğini açıklamıştır. Gerçekte de bu mâkul bir istektir. Ancak, Makarios iç politika düşünceleriyle, İngiliz isteğini fazla buluyor. Bize göre, büyük güçlükler yenilmiştir. Bir ay sonraya tehir edilen Londra konferansına kadar son güçlük te yenilmiş olacaktır. Prensip olarak İngiltere'ye üst hakkı tanıdığına göre, üst'ün kapsayacağı alanın da burada bulundurulacak kuvvetlerin ihtiyacını karşılar genişlikte olması gerekir.

Cezayir Ayaklanması

Geçen Mayıs ayaklanması, De Gaulle'ü iktidara getirmesiyle, Fransa'daki istikrarsızlığın son bulacağı ümit edilmişti. Gerçekte bu görüş sathî sebeplere dayandığı için doğru çıkmamıştır. Filhakika, anayasa değişikliği, kabine düşmelerini önlemiş, fakat derinde yatan kaynaşma sebeplerini giderememiştir. Cezayir'de yerleşmiş Fransızlar, geniş malî kaynaklara dayanarak, parlâmentoda müessir olarak, geçmişte, hükûmet politikasında değişiklik yapma imkânına sahiplerdi. Birçok defa kabine düşmesinde başlıca âmîl olmuşlardı. Bunun sonucu olarak hükûmetleri, çok defa istemiyerek Fransa'nın prestijini dünya gözünde hiçe indiren, zamanın gidişine aykırı bir müstemleke politikası yürütmeye zorlamıştı. İstedikleri adamın işbaşına gelmesiyle, Paris'in kararlarına sessizce uyacaklarını ümit etmenin ne derece temelsiz olduğunu ortaya koymuş oluyorlar. De Gaulle'ü arzularına uygun bir politika yürütecek adam olarak düşündükleri için istedikleri anlaşılmıştır. Bugün düşündükleri ters çıkınca, ona karşı çıkmakta tereddüt etmemişlerdir. Yalnız, geçen Mayıstan bu yana köprü'nün altından çok sular geçmiş, şartlar çok değişmiştir. O gün, ordunun desteği ile başarıya ulaşmışlardır. Küçük istisnalar bir yana, ordu bugün De Gaulle'e sadık olduğu gibi, Paris'te dizginleri elinde tutan kimse, geçmiş hükûmetler gibi yumuşak başlı değil. Ordunun desteği olmadan, herhangi bir ayaklanmanın başarı şansı pek zayıftır. Anavatanın halk oyununda kendilerinden yana olduğu söylenemez. Kuvvet gösterisinin ilk ravundunu Paris'in kazanacağını söylemek, ileri bir tahmin olmaz. Bunu De Gaulle de kestirmiş olacak ki, yumuşak konuşmamış, politikasını değiştirmeyeceğini yüksek sesle açıklamıştır. Fakat bu ayaklanmanın milletlerarası münasebetlerde, Fransız durumuna zarar getirmesi ihtimalden uzak değildir.

Khrushchev'in Nutku

Khrushchev'in Yüksek Sovyet Şurası'nın toplantısında yaptığı konuşma, birçok yönlerden üstünde durulmalıdır. Biz askerî ve siyasî yönüyle ilgili kısmı üstünde durmak istiyoruz.

Sovyet Başvekili, Rus kara kuvvetlerinin 3.600.000 den 2.400.000 e indirile-

ceğini açıklamıştır. Sovyet Başvekili'ne göre, kara ordusunda yapılacak bu indirme, Sovyetlerin emniyetini zayıflatmayacaktır. Çünkü modern silâhlar bu emniyeti sağlamaktadır. Başka bir deyimle Sovyetler, güvenliklerini nükleer roketlerle yapılacak kütle misilleme stratejisine dayayacaklardır. Bay Khrushchev, askerî politikasındaki bu değişikliği açıklarken, 1955 de Dulles'in politikasını benimsemiş oluyor. Yalnız, Batı bu politikayı benimserken ileri sürdüğü sebep, nükleer misilleme stratejisinin Rus kara ordusunun sayı üstünlüğünü karşılamak için karşı bir tedbir idi. Kaldı ki zamanla Batı, bu politikasının değeri üstünde hayli şüphelere düşmüştür. Herhangi bir saldırıyı yalnız nükleer silâhlarla karşılayacak ve bu saldırıyı önleyen başka bir alternatifi olmayan politikanın taşıdığı tehlikeler aşikârdır. Bugünkü modern nükleer silâhlarla yapılacak harb, her iki taraf için de bir intihar olacaktır. Bir taraf için zafer düşünülemez. Durum bu olduğuna göre, Khrushchev'in Dulles politikasını benimsemesinin gerçek sebeplerini araştırmak gerekiyor.

Nato'nun askerî politikasına göre, Sovyetler biliyorlar ki, Avrupa'da çıkacak bir harb, nükleer silâhlar harbi olacak. Bu sebeple askerî icaplar kuvvetlerinde böyle bir ayarlamayı zorunlu kılıyor. Kendileri de aynı politikayı yürüteceklerini dış dünyaya duyururken, Batılı liderleri büsbütün çıkmaza sokarak, alternatif bir politika aramalarını önlemek, halk kütlelerini ürktüterek, hükûmetleri üstünde yapacakları baskı ile Sovyet şartlarına daha uygun silâhsızlanmaya sürüklemek istedikleri de düşünülebilir.

Diğer yönden, Batının Sovyet sayı üstünlüğü konusundaki iddialarını da kısmen karşılayarak, kendilerinin, tedrici toptan silâhsızlanma plânlarını gerçekleştirmek için insan gücüne ihtiyaçları olduğu biliniyor. Görülüyor ki, Sovyet kararını bir tek sebebe istinat ettirmek mümkün değildir.

Sebepler ne olursa olsun, Sovyetler emniyetlerini tehlikeye düşürmeden hem kendilerine olan güvenlerini açıklamakla Batıya karşı bir moral üstünlük sağlamak istemekte, hem de silâhsızlanmayı gerçekten istediği inancını Batı'da kökleştirme yolları arıyarak, gelecekteki Zirve konferansında insiyatifi elde tutmağa çalışıyor.

Ekonomik Mucizenin Sakat Yüzü

Leylâ ÇAMBEL

Bir zamanlar «filozoflar ve şairler» ülkesiydi. Sonra Hitler geldi ve memleket kocaman bir konsantrasyon kampına benzedi. Cellâtlar ve kurbanlar yanında, susanlar ve gurbet ellerine düşenler oldu.

Bir devir idi, kapandı. Bugün üçüncü bir Almanya var :ekonomik mucizeler ülkesi. Yangın yerleri ve mezarlar üzerine, Amerika'yı gölgede bırakırcasına mâmur bir memleket kuruldu, fakat...

Yöneticiler acaba şimdi diyorlar mı ki : «İşte size ekonomik bir mucize. Bunu biz yaptık, övünelim!»

Hayır, hayır, demiyorlar, bilâkis! Ne diyor Şansölye Adenauer?

«Son haftalarda sokaklarda ve vitrinlerdeki bu aşırı ihtişam ve debdebe-yi gördükçe, Alman milleti hesabına içimi bir korku ve endişe alıyor. Alman milleti savaş sonu çöküntü yıllarında büyük cesaret, fedakârlık, feragat ve insanlık göstermişti. O günleri bugün de zaman zaman hatırlamalıyız. Unutmıyalım ki, bir milletin büyüklüğünün ve fertlerin saadetinin temeli mânevî değerlerdir.»

Bizzat Dr. Erhard - ekonomik mucizenin babası olan ekonomi bakanı - ne diyor?

«Aldığımız neticelere sevinelim, ancak fazlaca övünmemiz için sebep yoktur. Ekonomimiz gerçik her zamankinden sağlamdır, fakat milletimizin bütün tabakalarında, menfaat gözetenlerin sayısı tehlikeli surette kabarmıştır. Başarı hırsı içinde bulunan bu menfaat zümreleri sırf maddî değerlere bağlılık gösteriyorlar. Oysa ki sosyal eşitlik, saygısız bir beneillik mertebesine düşecek olursa, refahımızın ve şahsî hürriyetlerimizin temelleri de sarsılır.»

Almancadaki atasözü «tok bir karn düşünmez», bugün Alman aydınlarını düşündürüyor. Bugün dört nala giden bu refah enflasyonu karşısında «bunun sonu nereye varacak?» diye bir soru beliriyor. «Şairler ve filozoflar» ülkesinde, şair ve filozofun sesi refah çarkının gürültüsü içinde kaybolup gitmektedir.

Ortada eşsiz bir kalkınma var, yalnız Federal Cumhuriyetin yöneticileri hayalinde değil, gerçekten mevcut bir

kalkınma! 10 yıl önce sıfırdan başlayan ekonomik mucize devam edip gitmektedir. Fakat ne pahasına?

Millete alabildiğine rahat bir yaşam tarzı sağlıyan bu maddî ilerleme, fikir hayatı gelişmesinde bir durgunluk yaratmış, vatandaşın toplum karşısındaki sorumluluk duygusunu gevşetmiştir. Bugün Almanlar kendi kendileriyle bir tezat halindedir. Kredili Amerikan ekonomisini uyguluyarak harikalar yaratan Alman çalışkanlığı - aldığı parlak neticeler karşısında - mücadeleden bezmiştir. Otomobil, televizyon, spor gibi sathî değerler peşinde bir yarışma başlamıştır. Yarının teminatı olan gençlik, mânevî değerleri ikinci plânda bırakan bu hayat tarzı içinde, avare, köksüz ve bedbaht olmuştur.

Bu yaz Düsseldorf'ta mağazasına uğradığım bir aktar «Nedir bu hâlimiz?» diye bana dert yanıyordu. «Nedir bu tokluğun yarattığı atalet? Eski sanatlarımızla ilgilenen kim, fikrî mirasını

mızı soran kim? Herkes alış veriş ve mal peşinde. Bu şehrin halbuki bir ruhu var. Fakat onu arıyacaksınız. Şu meşhur Königsalle'ye sırt verin, müzeleri gezin, Ren kıyılarına inin, eski binaları, gotik kiliselerimizi görün. Hakikî Almanya oradadır, yoksa lüks mağazalarda, sık gazinolarda değil. Hakikî değerleri unuttuk biz, maddî refaha düşük, vasıtayı hedef haline getirdik, idallerden uzaklaştık. İçinde bocaladığımız bu fikrî boşluk, fırsat kollayan yalancı ideolojiler için arayıp da bulamayacakları bir zemindir. Oysa ki, Almanya'yı yeniden birliğe kavuşturacak olan, teknik başarılarımız değil, tesisatımız değil, kendimizi uğruna icabında feda edeceğimiz ideallerdir.»

Adamın gözleri ideal hasretiyle yanıyordu. Ve bu yanışta ben, Almanya'nın yarınki bütünlüğünün teminatını okudum. Ve düşündüm ki, hakikattan uzak olan özenti bir ekonomik mucize hayali içinde, milletlerine mânevî değerleri unutturmağa yeltenen bazı gelişmemiş ülkeler yöneticileri, hakikî ekonomik mucize içinde bunalan Düsseldorf'lu bu esnaftan ders alsalar, yeridir.

İncelemeler

Memleketi Tanımak

Mahmut MAKAL

On beş yıl önce Halk Partisi'nin ileri gelenlerinden biri, o makama yeni geldiği için kutlamaya gelenlerden birine : «Ben halk çocuğuyum, bu makama formalitesiz nasıl girilmesi gerekirse onu sağlayacağım. Gelenlere bir sohbet odası ayırtacağım. Önümüzdeki günlerde bir de toplantı yapacağım, memleket meselelerini en kısa yoldan halletmek için bazı çareler arıacağım. Özellikle halka inme konusunu parti ileri gelenlerine ve aydınlara kavratmak gerekiyor...» der.

Bu halk çocuğu M. Ş. Esendal'dır...

O günlerde gerçekten Ankara Halkevlerinde bir toplantı yapılır. Halk çocuğu olan, halka inme konusunu ele

alması partisince de beklenen yetkili kişisi, toplantının başkanıdır. Özel kılık-kıyafetine bürünen ve masabaşlarını tutan seçme kişilerden meydana gelen topluluk, akşamın erken saatlarında başkan dinlemektedir. Başkan, konuşmasını şu fikir çevresinde yürütür :

«Medeniyetin beşiği Anadolu'dur. Anadolu köylüsü medeniyetin zirvesine çıkmıştır. Onun erdiği huzuru bozmamak, boynumuza borçtur. Bugün köylüyü gaz ya da bezir çirasından, çam çirasından ayırıp da elektriğe kavuşturmak bir ülkü olamaz. Çünkü bu, köylünün rahatını, huzurunu bozmak demektir... Saban da öyle. Motor köye girdiği gün köylü tedirgindir. Ama kara saba-

nun başında rahattır. Motor köye girdiği gün, köyü terkedip gurbetei olacaktır köylünün yarından çoğu...»

Kendine göre daha birçok gerçekce sayan fikirlerini doğrulamak için oturanlara da alkışlanır.

Toplantıdakilerden biri, hayretler içindedir. Kulaklarına inanamaz. Gerçek mi, şaka mı söylüyorsunuz? diye sorar. Konuşan şaka etmediğini açıklar. Ötekiler, bu falsolu sesin sahibine acıyarak bakarlar. Çünkü onun da önemli bir makamı vardır. Alaşağı edilebilir bu davranışının ardından... Falsolu ses susmaz : «Türkoçuğun bu uyumlu ışıklarla aydınlatılan güzel salonunda bu konunun tartışılması hiç doğru değil. Benim tanıdıklarım var yakın köylerde, buyrun onlardan birine gidelim. Bir oda açtırırım köyde, otururuz bezir çirasının ışığında tartışırız bunları...» der. Kızgın kızgın bakışlarla adamı ezmeye kalkıştıklarını, bittin, pireden, ayazdan, hastalıktan, tozdan, dumandan söz ederek, gitmenin gereksiz olduğunda birleştiklerini eklemeliyim...

Gene o yıllarda, aynı yetkili, devrin Devlet başkanını Tuz Gölü yanında karşılar bir akşam. Başkan Güney gezisinden dönmektedir. Bu arada birçok köy-kent görmüştür. Ankara'dan karşılamaya gelen yetkili bunu biliyor. Başkanın yanında bulunan bir genel müdürü arabasına alır ve ona : «Ne gezdirip duruyorsunuz bunu köy köy? Yarın bizim sözlerimize, raporlarımıza inanmayacak...» Genel Müdüre kızar. Müdür bir türlü anlatamaz «asıl o bizi gezdiriyor» derse de...

Bu örnekler verilme de olurdu. Çünkü bu gösteriş hastalığı toplum bün-yemizi öylesine sarmıştır ki, örnekler seçip vermek gereksizdir. Dünyada, bugün de bunlara benzer olayları göre, duya iyice kanıksadık. Kişinin, ya da toplumun kendi kendini aldatması ne acıdır. İşin hep gösterişindeyiz. Bir büyük bir yurt köşesine gidecek olsa, günlerce önceden bir hazırlık, bir olanı olduğundan başka türlü gösterme çabası, meselelerin ve gerçeklerin yaldızla örtülmesi... Ne büyük yadırgar bu durumu, ne küçük... Öyle alışmışız ki! İçimizde sağduyusu ve gören gözleri olanlar da eksik olmadığımızdan, zaman zaman çatışmalar olur. Biri der örneğin, köylünün hâli şöyle şöyledir, sıkıntısı şu, eksikliği budur. Yaşama ortamı şu derecededir. Örnekleri de şunlar şunlar. İnanmayan yaşar, görür... Sağduyusu- nu ve gözlerini çıkarlarının kalın per-

desi örtmüş olanlar (ki çoğunlukla sandalyasını kaybetmek endişesi içinde olan görevliler) «yok efendim» derler. «Kalmadı bu gerilik. Köyler okula, öğretmene kavuştu. Köylü uyandı. Giymi, kuşanı tamam. Bütün ihtiyaçları giderildi... Köylünün geriliğinden bahsedenenler bu yurdu sevmeyen gafillerdir...»

Bu, böyle gelmiş böyle gidiyor. İki kutbun arasında bir ilgi kurmak, bir türlü mümkün olamamıştır. Hele son yıllarda ortalığı bürüyen kalkınma edebiyatıyla Türk köylüsünün içinde bulunduğu şartlar, birbirine zıt iki yara gibi işlemektedir. Milletçe ne vakit anlayacağız ki, nutuk çekmeye değil, görünen köyü, memleketi tanımaya ihtiyacımız vardır. Memleket aydınları ve gençlik, üzüntüyle belirtmek zorundayız, görünen köyden, memleket meselelerinden uzaklaşmıştır. Geçen söz, geçen davranış ne ise onu konuşup, onu yapmaktadır. Küçükten büyüğe, görmeden, bilmeden masa başında nutuk

çekmek, bir üstümüzdekinin bize inancını sağlamak için, onun gözü kulağı kapalı hareket etmesinin, bizim de onayımızın olağanlığına inanmışız. İliklerimize işlemiş bu düşünce.

Türk halkının gerçek ihtiyaçlarını belirten, ilerlemesi için atılması gerekli ileri adımlardan bahseden, en önemlisi memleketi olduğu gibi tanıtmaya kalkınmaların karşısına, bütün gerçeklere perde çeken, bu halkın ihtiyaçlarını kendi çıkarlarına göre yalnız sahte dincilikte görenler çıkmıştır bugün. Piyasayı fakır gibi alan gerici dergilere baktıkça kusası geliyor insanın...

Kısacası; memleketi unuttuk. Memleketi tanımadan meselelerimize çare bulunamayacağı gerçeğini çığnedik. Halkın karşısına ısıtıp ısıtıp çıkardığımız nutukların, halkın gerçek ihtiyaçlarıyla hiç mi hiç ilgisi yoktur. Onun duygularını da böylece istismar edemeyeceğimizi er-geç anlayacağız. Aldana aldana aldatılmamayı öğrenmiştir artık Türk Milleti. Herşeyden önce onu tanımaya doğru gitmeliyiz...

Aydın Pısrıklığı

Fakir BAYKURT

Üçüncüyle dördüncü dersin arasında, beni müdür çağırılmış, gittim.

«Kardeşim! Kasabayı bir dedikodu almış. Hemen bu gazete işini keselim!»

Şunu söylemeyi de unutmadı : «Aman, başımıza bir iş gelmesin.»

Mesele şu : Köy öğretmeni arkadaşlar toplanıp bir «Üretim Tüketim Kooperatifi» kurdular. Amaçları, sadece sabun, zeytin değil, biraz da çevrenin kültür gelişimine yarınacak mallardan alıp satmak. İlk ağızda, bol bol gazete getirecekler. Halkı okumağa alıştıracaklar. Halk alışana kadar, satılmayan gazeteleri paylaşacaklar...

Anadolu'da gazete seçimi bir derttir. Bunu tutarsın, «Bu taraftan»'dır. Onu tutarsın, «O taraftan»... Taraflı olmak, yahut taraflı bilinmek de çok fena. Yedi düvelle barışık yaşamak isteyen tipler, iki taraftan da birer gazete alarak paçalarını kurtarmağa çalışırlar. Okullarda, şehir kulüplerinde, hatâ evlerde, kafamızın doğrusuna bir gazeteyi karıştırmak, eni konu meseledir. Kolukısa'dan Samsun taraflarına sepetlenen bir arkadaş, vardığı yeri anlatan mektubunda : «Burada istediğin gazeteyi okumak mümkün.» diyordu. Dile-

diğin gazeteyi okumak, hürriyetlerden biri sayılırsa mektuplara o konuda havadisler de konur.

Ben suçlu biraz da kendimize bulurum. Öteki hürriyetler gibi, okuma hürriyeti de bizim çabamıza bağlı. Biz adam olup onu alamıyorsak, kimsenin getirip önümüze koyacağı yoktur.

Öğretmenlerin «Üretim Tüketim Kooperatifi» ister istemez, «tarafsızlığıyla tanınmış» bir gazeteyi getirtti. Başkan, «dikkatli olalım, kuduza dalanacağımıza, çalıyı dolanalım...» diyordu.

Bizim ortaokulda Türkçe'nin boyunu eğrice. Çocukların yarından fazlasının anadili Türkçe değil. Evlerinde köylerinde yarı yarıya başka dil konuşulur. Türkçeyi pat çat konuşabilecek kadar ilkokulda öğrenirler. Bunları, okur, okuduğunu anlar, düşündüğünü yazar hale getirmek zor iştir. Ellerine ders kitabından başka kitaplar, dergiler, gazeteler, basılı kâğıtlar vermek, onları beslemek gerekir. Değilse başarılı bir sonuca ulaşmak mümkün değildir.

«Geçmiş yıllarda yapardık. Gene yapalım. Kooperatifin getirttiği gazetelerden sınıflara birer tane alalım. Tek başına almak isteyenler çıkarsa, onları

da abone yazdırılm.» dedik.

Çocuklara varıp : «Şu şey iyidir, okuyun.» dediniz mi, okurlar. Hiç olmazsa bir denerler. Birtakım meslekdaşların «Zararlı neşriyatla savaşmak»'tan demurmalarını anlamıyorum. Biz faydalısını gösterebilsek, zararlısı kendiliğinden çekilip gidecektir.

Sınıfları dolaştım. Gazete isteyenleri yazdım. Yirmi bir tane oldu. Listeyi müdüre götürdüm, çok hoşnut kaldı. «Bir tane de ben alayım.» dedi. Yirmi iki oldu.

Ne var buraya kadar? Alan razı, satan razı...

Durgun suya bir taş atarsın, taş suyu halka halka açar, taa kıyılara kadar genişletir... Onun gibi, merkezden, ikide bir atar tutarsın, gazetelere çatarsın; kenarda köşede bunun hiç mi izi etkisi olmaz? Müdürün yanıp yakınması, ateş alıp tutuşması bundan: Emo Ağa, «Meyteplere muylif kazata girdiremem!» diye doğruluvermiş yerinden Şimdi de çağırılmış beni, «Aman keselici bu gazeteleri.» diyor. İnceden inceden bir ter sardı beni...

«Ne oluyoruz müdür bey, kimin sözüne bakıyoruz, kim oluyor bu Emo Ağa?»

«Yok ama, öyle demeyin. Bugün onun borusu ötüyor. Yazar çizer, telefon açar...»

«Açarsa açar! Ne olur açarsa? Kötü bir iş yapmıyoruz ki! Gelip araştırsınlar, gerçeği gözleriyle görüp giderler. Meslekten atacak değiller ya bizi...»

«Ne lüzumu var ama? Atmaya atamazlar ama, başka yere sürerler. Hiç olmazsa dosyamıza sicilimize bir işaret korlar.»

«Çok mu önemli sicil?»

Güldü : «Önemli tabii. Ben bu meslekte kalmak, ilerlemek, yükselmek istiyorum arkadaş. İlerlemek için her şey sicile bağlı. Öyle haller olur ki, hiç senin çalışmana bakmazlar, sicilini açıp karar verirler. Ufacık bir leke iktedir, istemem...»

Ben de güldüm : «İş yapmak isteyen adam sicil micil dinlemez müdür bey.» dedim. «Aklımın erdiği gibi hareket eder. Sicil neyimiş?»

«Siz çok ideal düşünüyorsunuz!» diye kesip atmağa çalıştı en sonu. «Bu kısta kıyamette bir gazete meselesinden dolayı huzurumu bozmak istemem, kardeşim. Ben şahsen, kimin arabası yürürse ona binerim. Bu gazete işini bırakacağız. Ben izin vermiyorum. Ben izin vermeyince de yapamazsınız, anlatabili-

yor muyum?»

Anlatabiliyordu. Ben anlıyordum. Fakat çocuklara nasıl anlatacaktık?

«Vatan Cephesi» haberlerini radyodan öğreniyoruz. Devrim Cephesinde ne var, ne yok acaba?

Biliyorsunuz, köylerde kızları okula yazmak güç. Devamlarını sağlamak daha güç. Çocuk babaları, hem kızları okula devam etmesin, hem de her yıl sınıf geçsin, böylece ilkokul «angarya»sını aksatmadan beş yılda bitirsin istiyorlar. Bazı «ideal düşünen» öğretmenler, devamsız kızları sınıfta bırakıyorlar. Babalar, önce gelip güzellikle bir söylüyorlar : «İdare et guzum eretmen... Bu dunnada idare deyi bir şey vardır. Sen bizi idara et, biz de seni edelim...» diyorlar. İdare edemiyene başka kusurlar filân bularak, parti başkanına, öteki forslu politikacılara gidiyorlar. Tabii, söylediklerini de yüzde doksan yaptırıyorlar. Bir öğretmeni sepetlemekten daha kolay ne var? Giden idare etmezse, gelen idare eder. Sepetlet gitsin...

Köyde çalışan bir arkadaş şöyle söylüyordu : «Nihayet ben de çoluk çocuk sahibiyim arkadaş. Baktım çok tedirgin ediliyorum, bırakıverdim ucunu!... So-

rumu benimkinden daha büyük olanlar çoktan bırakmışlar zaten... Doğru değil ama, ne yapalım arkadaş? Karda kısta, yolda yabandan döndür baba döndür! Tutan yakamızdan tutuyor. Hiç elimizden tutan yok...»

Şu da son ayların olaylarından :

Gazeteler, Öğretmenler Federasyonu yöneticilerinin, önem verilmiyen Eğitim Raporu hakkında, Bakandan açıklama istediklerini yazdı. Büyük bir yiğitlik değil ama, gene de sevindik. Fakat, yirmi dört saat geçse ya! Hemen gazetelerde, radyolarda bir yalanlama : «Yok efendim, hâşa! Haddimize mi düşmüş? Biz kim, Bakandan açıklama istemek kim?» Ve, taa Sultan Hamit gününden artakalmış bir (günü gün etme) siyaseti : «Biz işlerin gidişinden memnunuz efendim...»

Okutmuş, aydınlatmış, adam etmişiz. Aylarına aylık, altlarına koltuk vermişiz. Pabuç vermişiz, kıravat vermişiz. Ama, ne kadar da korkak, ne kadar da pısrık olmuşlar? Akıl sır erer mi şunların hallerine? Okuyup aydınlanmamış yurttaşlarımız da bunlardan örnek alacaklar...

Üniversite İle İlgili Teklif

Hüseyin KAYA

29 Aralık 1959 tarihli gazetelerde Trabzon D. P. Meb'usu Mustafa Reşit Tarakçıoğlu tarafından Üniversite Muhtariyetini tahdide mâtuf bir kanun teklifinin Büyük Millet Meclisine verildiğinden bahsedilmekte ve teklifin gerekmesiyle ihtiva ettiği hükümlere temas edilmektedir. Teklifin hususiyetleri şunlardır : 1 — Öğretim üyelerine yeni maddi imkânlar temin etmek, 2 — Üniversitenin idari muhtariyetini tahdit etmektir.

1 — Öğretim üyelerine yeni maddi imkânlar : Türkiye'de üniversite mensuplarına ve ilmi mesai karşılığında diğer şahıslara verilen maaş ve ücretler yıllardanberi tenkid edilmesine rağmen, maalesef tatminkâr olmaktan uzaktır. Üniversite öğretim üyesi hâlâ devlet memur baremine tâbi olarak maaş veya ücret almaktadır. Profesör memur mudur, değil midir; bu husus yıllardır münaaka edilmesine ve profesörün memur olamıyacağı açıkça tebellür etmesine rağmen,

men, o hâlâ baremden kurtulamamıştır. Yıllardır maaşların kifayetsizliği karşısında öğretim üyelerinin tutumu eidden şayanı takdirdir. İlmî bu âsil sınıfı çektiği ve çekmekte olduğu sıkıttıdan bir defa olsun bahsetmeğe tenezzül etmemiştir. Üniversite mensupları şikâyette bulunmamışlar ve bu sükûtları ile bu işi sırf sevdiklerinden ve ilme bağlılıklarından dolayı yaptıklarını ortaya koymuşlardır. Onların bu âsil sükûttunun bizi fert olarak, hükümet olarak şimdiye kadar esash bir şekilde düşündürdüğünü iddia edemeyiz. Hükümet olarak icraat ve kararlarını hiç yılmadan tenkid eden veya nabza göre şerbet vermeyen veya vermek istemiyen bu sınıfa karşı sempatiniz olmyabilirdi, ama, şahıslarında memleketin yarımını da temsil eden Üniversiteye karşı kayıtsız kalmamız icabederdi. Maaşlar ve tazminatlar kifayetsizdir. Bunların arttırılması için gerek hükümet ve gerek meb'usların tekliflerinin her zaman tas-

viple karşılanacağına şüphe yoktur. Bu bakımdan, teklif sahibinin teklifindeki maddî imkânlar yerinde olmakla beraber, bazı hususlarda münakaşaya müsaittir. Teklif miktar bakımından kıymetini her an kaybedebilir. Teklifte yer alan «Doçent unvanını kazanmış olanların üniversite öğretim üyeliklerine tâyinlerinde aylık dereceleri, almağa müs tahak oldukları derecenin iki üstüne yükseltilmektedir.» (Cumhuriyet Gazetesi, 29.12.1959 - Sf. 5, Yenilikler - Madde : 5). Doçentlere iki üst dereceden maaş verilmesi isabetlidir. Yine yeterlik imtihanını kazanmış olan asistanlara her ay verilmesi teklif edilen «Yeterlik imtihanını kazanmış olan asistanların maaşları, almakta oldukları maaşların iki üst derecesine çıkartılacaktır. Ayrıca asistanlara, doçentlik imtihanı için yapacakları bilim araştırmalarına başladıkları tarihten itibaren, bu araştırmaların gerektiği süre devamınca ve 3 yılı geçmemek üzere aylıklarından başka her ay 200 lira verilecektir.» (Cumhuriyet Gazetesi, 29.12.1959 Sf: 5 - St: 3) ikiyüz lira da yerindedir. Yalnız, yeterlik imtihanını kazanan asistanlarla doçentlerin her ikisine de iki üst derece maaş verilmesi kademeler arasındaki fark bakımından kabili münakaşadır. Asistanlara iki üst derece teklif edilirken doçentler için üç üst derece teklifi daha isabetli olurdu.

Tazminat gelince : 1946 yılında üniversitelere muhtariyet verildiği zaman kanun, öğretim üyelerinin geçim ve kitap sıkıntısından kurtulması için bir tazminat verilmesini derpiş etmişti. Tazminat net olarak doçentler için 168 ve profesörler için 247 lira idi. 1946 yılından bu yana Türk parası 6/7 Eylül 1947 tarihinde devalüe edilmiş ve dolayısıyla geçen 12 sene zarfında kıymetinin en az 4/5 ini kaybetmiş bulunmaktadırlar. İhdas edildiği zaman hakikaten bir kıymet ifade eden 168 ve 247 lira bugün 4 Ağustos kararlarından sonra 3 - 5 kitabın bedeli olmaktan ileri gidememiştir. İlim her gün terakki etmekte, muhtelif yabancı dillerde yılda binlerce eser neşredilmekte ve birçok gazete ve ilmî mecmua çıkmaktadır. Tazminat hem öğretim üyesinin geçim sıkıntısını ve hem de kitap sıkıntısını giderecekti. Bugün ne onu ve ne de bunu.

Şubat 1959 ayında Bütçe müzakereleri sırasında birçok mebuslar devlet meurlarına verilen çeşitli tazminatların arttırılması için teklifler getirmişler ve

ya bu mevzuda hükümetçe Meclise sevkedilen teklifleri desteklemişlerdir. Bu teklifler arasında üniversite öğretim üyelerine verilen tazminatların arttırılmasını istihdaf eden bir tasarıya tesadüf edilmedi.

Tazminatların arttırılması teklifi yerindedir. Yalnız, miktar az bulunmuştur. Teklif sahibi «Maaştan ayrı olarak (Üniversite Tazminatı) namı altında her ay doçentlere 600, profesörlere 900, ordinaryüs profesörlere 1200 lira olarak ödenek verilecektir.» (Cumhuriyet Gazetesi - 29.12.1959 - Sf: 5 - St: 3 Yenilikler Madde : 6) teklifinde asistanlara yer vermemiştir. İstikbalin profesörlerin tazminat namı altındaki ödenekten faydalandırılmamasının sebebi anlaşılammıştır. Acaba, teklif sahibi asistanlara verilmesini arzu ettiği 200 lirayı tazminata karşılık mı tutmaktadır? Eğer, teklifte bu düşünce hâkim olduysa, asistanlar için derpiş edilen 200 lira hikmet-i vücudunu kaybetmektedir. Bize kalırsa, ordinaryüs profesörlere 2000, profesörlere 1500, doçentlere 1000, asistanlara 800 liralık bir teklif hal ve icabata daha uygundur. Belki, ordinaryüs profesörler için 2000 lira çok görülecek ve baremin 1 inci derecesiyile aynı hizada olduğu için düşünülmiyecektir.

2 — Üniversitenin idarî muhtariyetini tahdit : Sayın Mustafa Reşit Tarakçıoğlu teklifinin tepki uyandıran kısmı üniversitenin idarî muhtariyetini tahdit kısmıdır. İdarî muhtariyetin tahdidinin esbabı mucibesi şu görüşte ifadesini bulmaktadır. «Ancak, devlet bütçesi ile işliyen bu müesseselerin idarî bakımından başı boş bırakılmalarının, Maarif Vekâletinin bu işlerde pasif durumda kalmasını mantığın ve idarî hikmetin kabul edemeyeceği anormal bir şekilde telâkki ediyoruz.» (Cumhuriyet Gazetesi, 29.12.1959 - Sf: 1 - St: 5-7). Bu esbabı mucibede hâkim görüş, üniversitenin devlet bütçesiyle yaşaması, başıboş bırakılması, Maarif Vekâletine tanınan yetkilerin tatminkâr olmaması ve Vekâletinin üniversite işlerinde pasif kalmasıdır. Bunları incelemeyen evvel, Üniversite hakkında şu hususlara bilhassa temas etmek isteriz :

A) Üniversite ve cemiyet hayatındaki rolü : Üniversiteler millete mal olan müesseselerdir. İctimaî hayatın ayrılmaz birer varlığıdır. Üniversiteler, her memlekette olduğu gibi bizde de, en münevver kütlenin toplandığı fikir ocaqlarıdır. O, ictimaî hayatı ve dolayısıyla vatandaşları alâkadâr eden mese-

lelerde fikrini beyan etmeyi, millete karşı mânen ifasını deruhte ettiği bir vazife olarak kabul etmektedir. Milletinin üniversiteden beklediği meselelerinde ona rehber olarak yol göstermesi ve ilmin icabı olarak son sözü söylemesidir. O, bunu yapmadığı zaman vazifesini yapmamış demektir. Üniversitenin ilmin icabı olarak vatandaşları ilgilendiren meselelerde her zaman son sözü söylemesi pek kolay olmamış ve âmmeyi devlet yönünden ilgilendiren hususlarda devlet ve hükümetin meşgul olduğu meselelerde mensuplarının söz ve yazıları bazan hoş gitmemiştir. Hoşa gitmeyen ve istenmeyen hususların söylenmesinde veya yazılmasında üniversite mensupları siyaset yapmakla itham edilmiş ve üniversitenin fonksiyonu dışına çıktığı ileri sürülmüştür.

Üniversiteden beklediklerimizi şöyle hulâsa edebiliriz. Bizim üniversiteden beklediklerimiz O'nun fonksiyonu olmaktadır. Üniversitelerin belli başlı iki fonksiyonu vardır. Bunlar yetiştirme ve terbiye vazifesiyle ilmî araştırmadır. Yetiştirme fonksiyonu hakkında sayın Osman Okyar'ın 12.12.1956 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde yayımlanan «Üniversitelerimizin vazifeleri ve son hâdiselere dair» adlı makalesinden alman aşağıdaki satırlar üzerinde ehemmiyetle durulacak hususlardır.

«Yetiştirmenin bir ilmî, bir de ahlâkî cephesi mevcuttur. İlmî terbiyenin maksadı, liselerden alınan bilgilerle mücehhez olan genç kafaları, muayyen bilgi branşlarında ihtisas sahibi kılmaktır. Ancak, gençlerin hayatta inkişaf etmelerini ve değişik şartlara intibak edebilmelerini sağlamak üzere, ezbere bilgiler aşulamaktan ziyade, onları, kafalarını çalıştırmağa ve bir meseleye çeşitli yönlerden bakmağa alıştırmak, üniversitede talim terbiyenin ruhunu teşkil eder.»

«Üniversite tdrisatının bir de ahlâkî cephesi vardır. Gençleri cemiyete faydalı olacak tarzda yetiştirmek, onlara dürüst olmayı, birbirlerine yardım etmeği, mânevî değerlere bağlanmayı telkin etmek, ahlâkî talim terbiyenin esasıdır.» (Cumhuriyet Gazetesi, 12.12.1956, Sf: 2 - St: 4 - 7).

Üniversitenin ikinci mühim vazifesi ilmî araştırmadır. Araştırmann gayesi ilmin hudutlarını genişletmek ve ona yeni bazı şeyler ilave etmektir. Araştırma, öğrenciyi pek alâkadâr etmemekte ve daha ziyade öğretim üyeleri seviyesinde cereyan etmektedir. Üni-

versiteyi hâdiselere muhatap yapan ilmi araştırmalardır. Tetkik ve tedris mevzuu ilimlerden matematik, fizik, kimya, biyoloji ve tıp'da çalışma, keşif, buluş, söz ve yazılar âmmeyi devlet yönünden ilgilendirmedikleri için bu ilim dallarında çalışanlar hiçbir zaman hasım olmamakta ve çalışmalarını serbestçe yapabilmekte, icabında kendilerine çalışma imkânları ziyadesiyle bahşedilmektedir. İctimaî ilimler arasında yer alan hukuk, sosyoloji, iktisat ve ictimaî siyaset sahalarında çalışanlar klâsik nazariyelerden ayrılıp çağımızın meselelerini ve hususile cemiyetin ana dâvalarını inceleme mevzuu yaptıkları zaman fikirleri ve yazıları hoş gitmezse siyaset yapmakla itham edilmektedirler. Bizdeki bu haksız itham ictimaî ilimlerle uğraşanlarda haklı olarak bir çekingenlik yaratmakta ve fikirlerini serbestçe söylemek ve yazmak isteyenler ise üniversite içinde barınamıyarak ayrılmak zorunda kalmaktadırlar. Üniversitelerin ilmi araştırmaları ve bunların neticeleri onlara canlılık vermekte ve fertlere âtiye ümidle bakmaları imkânını bahşetmektedir.

Üniversitelerin önemi bilgiye verilen öneme bağlıdır diyebiliriz. Cumhuriyet Gazetesi tarafından 10 Kasım 1959 tarihinde yapılan anket dolayısıyla Ord. Prof. Kâzım İsmail Gürkan, «Üniversitelerimizin üzerine düşen vazifeyi ne nispette başardıkları» şeklinde tevcih edilen suale verdiği cevapta eski Rektör bu meseleye de temas ederek şunları söylemiştir : «Üniversiteler bilgiyi yayan, araştıran ve yeni buluşlarla geliştiren en yüksek bilgi topluluğu olduklarına göre bilgiye verilen değer, onların önemini, ümin haysiyeti önündeki sorumluluklarını da açıkhyabilen bir görüştür.»

«Bilginin umumî mânada bir milletlerarası hüviyeti ve değeri vardır, bir de millî olan, yurda hizmetkâr olan bir cephesi bulunmaktadır.»

«Mübalâğasız söyleyebiliriz ki, Üniversitelerimiz bugün -düne nazaran- çok daha milletlerarası bir hüviyet iktisap etmişlerdir. Bilgi âleminde kendilerine bir hürmet yeri ayrılmasına muvaffak olmuşlardır.»

«Üniversiteler âlemimizin milliyetçi çehresi, yurda bağlılığı, millet ve memleket meseleleriyle alakası, yeni nizama, garb tekniğine alışkanlığı ise aslâ gerilememiş, dâima gelişmiştir.»

Üniversite başhea iki fonksiyonunu

nasıl başaracaktır. Bu da hocanın sistemli çalışması, düşünce ve tefekkür tarzının garblı olmasına ve mesleğini sevmesine bağlıdır. Fonksiyonun muvaffakiyet âmillerini tahlil etmeden şunu söyleyebiliriz ki, bizde maaş sistemi bu mesleğin sevilmesi ve teşviki için gayri kâfidir. Üniversite hocaları bu işi sırf sevdikleri için yapmaktadırlar. Binaenaleyh, meslek aşkı ve ona bağlılık öğretim üyelerinde fazlasiyle mevcuttur. *Çalışma mevzuuna gelince* : Öğretim üyelerinin çalışmaları talim ve terbiye vazifesine kifayet etmekle beraber, bir kısmı için ilmi-araştırma faaliyetinin arzu edildiği şekilde olduğu iddia edilemez.

Düşünce ve tefekkür tarzına gelince : Bu çok mühimdir ve ilmi araştırmalara istikamet veren düşünce tarzıdır. Bu babda öğretim üyelerinin durumu nedir? Bizde iki tip öğretim üyesi vardır. Bunlardan bir grup batılı mânasında fikrî terbiye görmüş, araştırma, tahlil ve müşahede kabiliyetlerini geliştirerek orijinal fikir ve kanaatlere sahip olmağa çalışanlardır. Diğer bir grup ise, araştırma kudret ve kabiliyetini kaybetmiş, geçen asrın sonu ile asrımızın ilk senelerinin klâsik teorilerini belliyerek bunları nakleden ve tercüme bir iki esere sahip, dinamizmini kaybetmiş, kabiliyetli gençleri kıskananlardır.

Milletin büyük ümitler bağladığı üniversitelerimizin öğretim üyeleri maaşlesek iki gruba ayrılmıştır. İki grup arasında âhenk ve bağlılık yoktur. İkinci grubun halen ekseriyette olmasıdır ki, hükûmetin üniversitelere müdahalesinin artmasına sebep olmaktadır.

Araştırmacı ve orijinal fikir ve kanaatlere sahip olmak için gayret sarfedenlerin sayısı azdır ve bugünkü havanın gelişme ve yetişmesine pek de müsaide değildir.

B) Münferit hâdiseler karşısında üniversite : Üniversitelerimizle ilgili üzücü bazı münferit olaylar olmuş, hâdiselere sahne olduğu zaman günün konusu haline gelen üniversitelerimizi müdafaa etmek basın mensuplarile üniversitelerden ayrılan birkaç eski öğretim üyesine ve onu sevenlere düşmüş, üniversitelerimiz sukûtu tereih eylemişlerdir. Münferit hâdiselerin misalleri çoktur. Siyasal Bilgiler Fakültesi eski Dekanı Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu'nun Senatonun kararı hilâfına Bakanlık emrine alınması, Doç. Aydın Yalçın, Doç. Muammer Aksoy, Doç. Müneci Kapanı'nın istifaları, 1958 yılında Prof. Kubalı'nın Vekâ-

let emrine alınması v.s. Üniversitenin sukûtunun makûl ve muknî bir sebebi yoktur. Bize kalırsa, sukûtun sebebini üniversiteye hâkim olan idare-i maslahatçı grubun tutumunda aramak yerinde olur. Yukarıda da arzettiğimiz üzere, fikrî kabiliyeti matluba muvafık olmayan, yeniliğe bigâne, ilmi müktesebâtı batının klâsik birkaç eserinin tercümesine ve yıllardır bunların naklinden başka ilmi faaliyeti sebkememiş olan zümre muhtariyete ve akademik hürriyete bigâne olup, sukûtu ile mevkiini muhafaza etmektedir. Bu grup mutedil ve yumuşak havanın devamını arzu etmektedir.

Bugüne nazaran tarihte ilim adamı nasıldı ve siyasî şahsiyetler karşısında davranışı neydi? Bu soruların cevabını sayın Cahit Tanyol'un 6.2.1958 tarihli «Tarihte ilim adamı - Devlet adamı» adlı makalesinde bulmak mümkündür. Mevzuubahis makaleden alınan aşağıdaki satırlar calibi dikkattir :

Fâtih devrinde : Sahifeleri çeviriyorum. Kulağıma vakur ve heybetli bir gürültü geliyor :

— *Divan isteriz. Padişahın divan isteriz. Sinan Paşa gibi âlim, fâzıl bir zat nasıl hapsolünür? Nasıl o, diğer vezirler misüllü muamele görür? Ya derhal bırakılmalı, yahud da kitaplarımızı yakar devletimizi, memleketimizi terk ederiz.*

Neydi bu padişahın huzurunda söylenen şiddetli sözler? Bunu kimler, kime karşı, kimin için söylüyordu? Bu hiddetli tehdite cür'et nereden geliyordu? Ve neye dayanıyordu? İlmî her türlü otoritenin üstünde olduğu esasa...

Hâdiseler basit zir tarih sahnesi : Fâtih Sultan Mehmet meşhur «Tazarrunâme» sahibi Sinan Paşa'yı vezirlikten azletmiş ve O'nu Yedikule'ye hapsedmişti. Bunu duyan Fâtih devri âlimleri soluğu sarayda almışlar, Sinan Paşa gibi ilmiyeden gelmiş olan bir vezire karşı yapılan bu muameleyi ilme hakaret saymışlar, protesto etmişler ve padişahı, o koca cihangir Fâtih'i bir çocuk gibi azarlamışlar, ayıplamışlar.

Çandarlı Halil Paşa gibi Mahmud Paşa gibi devrinin, hattâ bütün Osmanlı tarihinin en büyük iki vezirini bir göz işaretiyle idam ettiren bu yaman hükümdar, müderrislerin (bugünkü adıyla profesörlerin) bu isyan ve coşması karşısında bir çocuk gibi büzülmüş ve Sinan Paşa'yı derhal serbest bırakmağa mecbur olmuştu. Kit'alar fethe-

İlimin devri devleti

den adam, ilmin isyanı karşısında küçülürmüşü. Çünkü Sinan Paşa diğer vezirler gibi değildi. İlimiyeden, yani akademik kariyerden gelmiş bir insandı. Padişah onu diğer vezirler gibi hapsedemez, astıramazdı. Padişah vezirlik mührünü istediği adama verir, istediği adamdan alabilirdi; ama âlimlik mührünü ne alabilir ve ne de verebilirdi? İlimin otoritesi saltanatın otoritesinden üstündü. Padişah tahtından indirilebilir, hattâ öldürülürdü. Fakat ilim adamının kılına dokunulamazdı. Saltanatta «ferman», ilimde «fetva» hakkı vardı. «Fetva» fermana itiraz edebilir ve fakat ferman fetvaya tahakküm edemez, dil uzatamazdı. İlim emir kulu, âlim memur olamazdı.

Bundan olacak, Türk vatanının yapıcısı, cihangirler cihangiri bu büyük hükümdar yalnız Tanrıya saygı için kıyam edilen camide dahi ülemayı görünce ayağa kalkar ve ilme Tanrı katında bir makam düşünürdü.» (Cumhuriyet Gazetesi, 6.2.1958, Sf: 2 - St: 4-7).

Bu çok güzel makaleyi yazmanın hami dolayısıyla buraya tam olarak naklemedik. Mevzuun çok güzel tesbiti ve incelenişi sayın Cahit TANYOL'un sürükleyici ve akıcı kalemle zevkle okunmaktadır. Makalede, ilim ve devlet adamlarının karşılıklı durumları Yavuz Sultan Selim zamanında, inkiraz yıllarında da tetkik edilmekte ve bilhassa inkiraz-inhibitat yıllarında Zeyrekzade'nin kükreşisine işaret edilmektedir.

«— Müftünün katline fesadı azim vardır. Ülema avamla bir olamaz, ve avamın reyile, onlar gibi idam olunamaz. Ebu Said Efendi idam olunursa âlimlerin namusu berbad olur, şerefleri ayaklar altına düşer. Yarın, öbür gün bir vesile ile bütün ilme mensup olanlar öldürülürler. Hakaret görürler. Şeriatte bile ulema ile avam aynı değildir. Aklı başında olan kimse buna müsaade etmez ve biz huzurda bulunanlar, cümlemiz idam olunmadan müftünün katline ferman çıkamaz, diye bağıyor ve padişaha verdiği fermanı geri aldırıyor.» (Cumhuriyet Gazetesi, 6.2.1958, Sf: 2 - St: 4-7).

Inhibitat devrinde bile ulema ilmin şanına, âlimin şerfine gölge düşse ayak diretiyor, ilmin ve âlimin haysiyetini korumaya çalışıyordu.

Sayın Tanyol tarihin sahifelerini çeviriyor, tarih bitiyor, kitabın siyah kapğını kapıyor.

Tarihteki misâllerin tıpa tıp bugünün hâdiselerine benzediğini iddia edemeyiz. Fakat, hâdiseler ne kadar farklı

olursa olsun, bize mühim olan ulemanın hattı hareketi yani davranışdır. Tarihte konuşan ilmiye sınıfı bugün sükûtu tercih etmektedir. Üniversite karşısında tarihte devlet adamı kararını değiştirmeyi tercih etmiş ve fermanını iptâl etmiştir. Bugün üniversite karşısında devlet adamının davranışı nasıldır? Devlet adamları üniversiteye karşı şahsen sempatisini izhar ederken, icraatta iş değişmekte ve bazan kanaatlerinin hilâfına karar vermektedirler.

C) Üniversite karşısında iktidar ve muhalefet : Bizde üniversite son dokuz yılda iktidar ve muhalefetin zaman zaman tek taraflı ele aldığı bir müessesedir. İktidar işine geldikçe ilim hürriyetinden bahseder, sözlerinin fiiliyata intikalinde âdeta ortadan kaybolur. Aradan zaman geçer, bir gün Hükümet Reisinin profesörleri yemeğe davet ettiğini ve mukabil ziyafetleri görürüz. Bir ara iktidar gazaba gelir, bir profesörü vekâlet emrine alır ve sözleri hoş gitmeyen hocaları muhalefetle işbirliği yapmakla, dahili siyaset kampanyasına malzeme hazırlamakla itham eder ve profesörlerin sicilini radyodan halka ilân eder. Bazan bir bahar havası eser, o zaman iktidar cömerttir. Kooperatife sempatisini izhar eder, ev işini ele alır, Hazineye ait arsayı vermek ister. İktidar muhtariyete dokunmamaya, yani temas etmemeye hususî bir itina gösterir. Muhalefet her zaman muhtariyetten bahseder ve iktidarın üniversiteye karşı tutumundan istifadeye çalışır. Millet olarak, fert olarak üniversitenin partiler arasında münakaşa mevzuu olmasını arzu etmemekteyiz. Üniversite ilim yuvasıdır. İlimin milliyeti, dini, ırkı, dili ve rengi olmadığından O'nun da müdafii ve hasmı olmaması icabeder.

D) Muhtariyet : Bu kısa istidratın sonra üniversite muhtariyetine gelelim. Üniversitelerin araştırma faaliyetlerinde başarıları muhtariyetle alakalıdır. Şurası muhakkaktır ki, ilim yuvası müstakil olursa ve üyeleri hiçbir siyasî tazyik ve müdahaleye mâruz kalmazsa çalışmaları huzur içinde ve verimli olmaktadır.

Üniversite muhtariyeti bazı memleketlerde hem ilmi ve hem de idaridir. Bir kısım üniversiteler bütçelerini keşdileri yaparlar, araştırma merkezlerinin, kendilerinin ve kendilerine bağlı enstitülerin tâyin ve terfilerini kendileri tanzim ederler ve bütçelerinin gelir kaynaklarını kendileri sağlarlar. Bunlar tam mânasıyla muhtar üniversite-

lerdir. Yine bir kısım üniversiteler vardır ki, bütçe gelirlerinin geniş bir kısmını devlet temin eder, tâyin tekliflerini icra organı tasdik eder. Bunlar da muhtar üniversite olmakla beraber, bunlara idari bakımdan yarı muhtar üniversiteler denir. Bizim üniversitemiz bütçe ve tâyin bakımından tamamıyla bu kategoride yer almaktadırlar.

Üniversitelere muhtariyet 4936 sayılı kanunla verilmiştir. Biz bu muhtariyet kanunu ile herşeyin halledileceğini zannediyorduk. Ve üniversitenin meselelerinin bu kanun yürürlüğe girdikten bir müddet sonra ortadan kalkacağını umuyorduk. Şüphesiz ki, üniversiteler kanunla ktrulurlar, fakat geleneklerle yaşarlar. Kanunla kurulsalar dahi kanunlarla yaşayamazlar. Bizde üniversitenin en büyük eksigi gelenekten mahrum oluşudur. Gelenek olmadığı için dış âlemin tesirinden kolayca müteessir olmaktadır. 1946 tarihli üniversiteler kanunu üniversitemizin gelişmesini sağlayacak ve gelenek tesisine imkân verecek bir kanundu. Muhtariyet kanunu noksanlarına rağmen mükemmeldi. Buna rağmen bir kısım aksaklıklar giderilemedi. Bazı üzücü olaylar olmasına rağmen üniversitemizin 1946 yılındanberi muhtardır. Muhtariyetin 1954 yılına kadar geçen sekiz sene zarfında iktidar ve muhalefet ve bilhassa iktidar, üniversitenin mânevi şahsiyetinde ilme müzahir oldu. Bütçede âzami fedakârlıklar yapıldı. Para karşılığı üniversiteden birşey istenmedi ve zihinlerde sayın M. Reşit Tarakçioğlu'nun bugün aklına gelen «Üniversitelerin devlet bütçesiyle işlemesi karşısında tamamıyla başıboş bırakıldığı» tarzında bir zehab uyanmadı. Temel kuvvet olan üniversitenin herşeyin üstünde tutulması başta memleket menfaatine olduğu kadar siyasî partilerin de menfaati icabı olduğu düşüncesi hâkimdi. Bazı aksaklıklarına rağmen, muhtariyet 1954 senesine kadar işledi denebilir. 1954 seçimlerinden sonra yurdumuzda antidemokratik usullerin yerleştirilmek istenmesi karşısında ilmi bakımdan muhtar fakat idari bakımdan yarı muhtar olan üniversitelerden münferit de olsa bazı sesler yükselince iş değişti ve bu arada muhalefetin Hukuk Devleti ve sair gerçekleştirmek istediği müesseselerin müdafaa edilirken üniversite muhtariyetinin de haklı olarak ele alınması sebebiyle üniversite muhtariyeti son yılların aktüel bir konusu oldu. Muhtariyetteki aksaklıkta iktidar ve muhalefetin

tutumu ile beraber hocaların demokrasi hayatımızın istediği şekilde rehber olamamaları, hoca - talebe münasebetlerinin arzu edildiği şekilde gelişmemesi, üniversite ile basın arasındaki işbirliğinin tam mânasıyla teessüs edememesi de âmil olmuştur.

Üniversitelerin muhtariyeti ilmi, idarî ve malîdir. Muhtariyeti böyle ayırmakla beraber, bunlar hakikatte birbirinden ayrılacak hususlar değildir. İlmî bakımdan muhtar olan bir üniversite, idarî ve malî bakımdan muhtar değilse, böyle bir üniversite ilmi muhtariyetten lâıkiyle istifade edemez. Demek ki bir üniversite hem ilmi, hem idarî ve hem de malî bakımdan muhtar olması gerekmektedir. Birçok garb memleketlerinde olduğu gibi, bizde de üniversiteler malî bakımdan muhtar değildir. Müstakil ve ayrı bütçeleri ile gelir kaynakları yoktur. (Bütçeden kasdedilen, üniversitenin ayrı bir bütçesi olmaması değildir. Üniversite mülhak bütçeli daireler arasında yer almaktadır. Tabiatıyla ayrı bir bütçesi vardır.) Yalnız, devlet bütçesinden ayrılan tahsisatla yaşarlar. Ve bu para mevzuudur ki, icra organına üniversitenin tâyin tekliflerini onama yetkisini vermektedir. Şurası muhakkaktır ki, milletimiz üniversitelere ayrılan tahsisatları her zaman müspet karşılamış ve hiçbir zaman üniversiteye niçin milyonlarca lira veriliyor dememiştir. Üniversite haftaları dolayısıyla muhtelif Anadolu vilâyetlerini ziyaret eden öğretim üyeleri ile öğrenciler halkın o kadar coşkun ve içten gelen sevgi tezahürleri ile karşılaşmışlardır ki, bunların çoğunda gözyaşı tutulamamıştır. Halkın hissi olan bu sevgisi aynı zamanda aklî ve mantikidir de. Böyle olunca üniversitelerin devlet bütçesinden yaşamaları idarî bakımdan muhtariyetin tahdidi için hiçbir zaman sebep olamaz.

Muhtariyeti tahdit tasarısının esbabı mucibesinde yer alan bir husus da «... bu müesseselerin idarî bakımdan başıboş bırakılmalarının, Maarif Vekâletinin bu işlerde pasif durumda kalmasıdır». 1933 yılında Darülfünun'un üniversiteye kalbinden muhtariyete kadar geçen 14 sene zarfında üniversitemiz idarî bakımdan tam mânasıyla muhtar olmamakla beraber, ilmi bakımdan tam mânasıyla bir serbestlik içinde araştırma faaliyetine devam etmişlerdir. Bu yıllarda acı tenkitler olmasına rağmen, hiçbir öğretim üyesi kürsüsün-

den olmamıştır. Bu devrede ve bunu takibeden yıllarda Vekâlet, üniversiteye karşı bir okul muamelesi yapmış ve bu itiyattan kendini kurtaramayıp muhtariyet kanunu ile eski müdahalesine devam edemeyince ve hoş gitmeyen hâdiselere istediği şekilde karışamayınca Vekâlette üniversiteye karşı pasif kılındığı düşüncesi hâkim olmuştur. Ve yine bu düşünce politika adamlarına sırayet ettirilerek üniversite karşısında Vekâletin pasif olduğu teması işlenmiştir. Bu vârit değildir. Muhtariyet kanununa göre Vekâletin üniversite ile ilgili işleri kanunda gösterilmiş olup, bunun dışında Vekâletin aktif hareketi diye müdahalesi düşünülemez. Bu arada bilhassa şuna da işaret etmek isteriz ki, üniversite başıboş bırakılmış değildir. Ve onun selâhiyetli organları vardır. Üniversiteyi kendi kanunundaki organlar idare eder. Eğer, teklif sahibi üniversitenin bir ilkokul gibi, ders ve kitaplarının teftişe tâbi olmasını, istenmeyen hocaların gelişi güzel çıkarılmasını arzu ediyorsa, bu bir hayal olmağa mahkûmdur.

Maarif Vekâleti pasif durumda kalmadığını değil, hâdiseler karşısında icabında müsamaha gösterilip gösterilemeyeceğini takdir etmeli ve yetkilerini 6435 sayılı Vekâlet emrine alma kanununa göre değil de 4936 sayılı Üniversiteler Kanununa göre kullanmalıdır. İlim adamı ve müsamaha hakkında muhterem İsmet İnönü'nün Ulus gazetesinde intişar eden 3.12.1956 tarihli «Üniversite Muhtariyeti» adlı makalesinden alınan aşağıdaki satırlar calibi dikkattir.

«Önümüzdeki hâdiseyi iki cephesinden tetkik ediyoruz. Birisi Dekan'ın yüksek mevkiine gelinceye kadar geçirdiği meslek hayatı; bu hayatı gazetelerde okuduğumuz zaman gözlerimiz kamaşıyor. Elli senedenberi memleketimizin muhtelif mesleklerinde rastgeldiğim pek mahdut sayıda müstesna istidatlılardan biri karşısında bulunduğumuzu hayrette, ıftiharla hissettim. İstikbâlimiz bir gün fevkalâde istidatlı bir evlâdının himmetine muhtaç olursa ancak bu çapta bilgi ve karakter taşıyan güzideler sarp güçlükleri yenebilirler. Böyle istidatların söndürülmesini hiçbir kudret sahibinin soğukkanlılıkla yapabilmesine ihtimal verilemez. Böyle istidatlılar cemiyette ancak müsamaha ve himaye görürler. Bahis konusu olan millî hazine mahiyetinde nadir yetişmiş ilim adamı, Bunun herhangi bir siyasî

kudret tarafından tahrip edilmesi cemiyetin en aziz bir istikbâl kaynağının kurutulması demektir. Fevkalâde bir istidatlı tahrip edecek muamele yapılması vâhim bir hâdisedir. Üniversiteler Kanunu çok tenkit edilmiştir. Ancak her tabikât misâlinde onun mahzurunun daha açık bir şekilde görüyoruz.

Turhan Feyzioğlu'nun Vekâlet emrine alınmasında tetkik edilecek öteki konu Senatonun kararıdır. İlmî ve çalışma tarzına atfolunan kusur Senatoya bildirilmiş. Senato (Gazetelerin yazdığına göre) ittifakla kusurları vârit görmemiştir.» (Ulus Gazetesi, Ankara 3.12.1956, Sf: 1 - St: 1-2).

Teklif sahibi üniversite rektör ve dekanlarının Maarif Vekili tarafından seçilmesini (tâyinini) istemektedir. Ve adı geçen meb'usa göre, üniversitenin idarecilerini profesörlere, yani kendi organlarına seçtirmektense Maarif Vekiline tâyin ettirmek idarî hikmetin zarurî bir icabıdır. Böyle birşey düşünülemez. Üniversite başıboş değildir ve başıboş olamaz da. Üniversiteler ilim hayisiyetiyle bağırdılar, onları ilim bağlarından koparıp siyaset bağlarıyla bağlamaya çalışıldığı gün üniversiteler başıboş olur.

Trabzon meb'usu da idarî muhtariyette kısımtı yapıldığını kabul etmektedir: «Teklifte, ilmi muhtariyete dokunulmuş değildir. Malî muhtariyete dokunulmuş değildir. İdarî muhtariyet bakımından bazı kısımlar yapılmıştır. Buna karşılık mes'ul adam bulunmuş olmaktadır. Teklifim tamamen hâsniyete makrundur.» (Cumhuriyet Gazetesi, 29.12.1959, Sf: 1-5 - St: 3).

Üniversite muhtariyeti herşeyden evvel ilmi muhtariyete dayanmaktadır. Bunun tam ve tesirli olabilmesi için de idarî ve hattâ malî muhtariyetin şart olduğu izahtan vârestedir. İdarî muhtariyetin zedelenmesinin ilmi muhtariyeti tehlikeye düşüreceği şüphesizdir. Ve bilhassa bu tehlike, demokratik müesseselerin ve zihniyetin yeter derecede kuvvetli olmadığı memleketlerde çok daha büyüktür.

E) Üniversite organlarındaki ta'dilâf :

1 — Fakülte Genel Kurullarının kaldırılması istenmekte ve bu kurulların vazifelerinin Profesörler Kurulu'na verilmesi arzu edilmektedir. Malûm olduğu üzere, muhtar üniversitelerin en demokratik ve en geniş organı Genel Kurul'lardır. Genel kurulların kaldırılma-

sı hâlinde bir kısım profesör ve doçentler bu kurula katılamıyacaklardır. Böylece genel kurulun nüfuz sahası ortadan kaldırılmaktadır. (Cumhuriyet Gazetesi, 29.12.1959, Sf: 5 - St: 3. Yenilikler Madde: 1).

2 — Dekan seçimi değişmektedir. Profesörler kurulu iki namzet seçecek, bunlardan bir tanesi Maarif Vekili tarafından dekan tâyin edilecektir. İki yıl olan dekanlık müddeti üç yıla çıkarılmaktadır. Dekan yeniden seçilebilecektir. Maaştan gayri dekan 600 lira ücret alacaktır. (Cumhuriyet Gazetesi, 29.12.1959, Sf: 5 - St: 3. Yenilikler Madde: 2). Maarif Vekilinin idarî nüfuzu arttırılmak istenmektedir.

3 — Rektör, fakültelerin profesörler kurulu üyeleri arasından Maarif Vekili tarafından dört yıl için tâyin edilecektir... (Cumhuriyet Gazetesi, 29.12.1959, Sf: 5 - St: 3. Yenilikler Madde: 3). Rektörün tâyiniyle Maarif Vekilinin idarî nüfuzunun arttırılması istenmektedir. Tâyin olduğuna göre, bir okul müdürünün tâyiniyle üniversite rektörünün Vekâletçe tâyini arasında hiçbir fark olmamaktadır. Vekil istediğini rektör tâyin edebilecektir. Yürürlükte olan kanuna göre Üniversite Rektörü, fakültelerin profesörler kurullarının müşterek toplantısında iki yıl için seçilmektedir. Seçim sisteminden, yani objektif bir sistemden tâyin, yani subjektif bir sisteme dönmek istenmektedir. Bu demektir ki, iera organının hoşuna gitmeyen bir profesör ne kadar kabiliyetli ve kıymetli olursa olsun fakültesinin sırası gelmiş de olsa hiçbir zaman rektör olamayacaktır.

Sayın Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun idarî muhtariyetin tahdidine mâtuf teklifi bize, bilhassa tahdidin aksine olarak, şu hususların sağlanmasının lüzumlu olduğunun iş'arına sebep olmuştur.

1 — Malumdur ki, Üniversitelerarası Kurul'a Maarif Vekili başkanlık etmektedir. Tamamiyle üniversite ile ilgili meselelerin görüşülüp karara varıldığı bu kurula Maarif Vekili yerine en yaşlı üniversite rektörünün başkanlık etmesi daha muvafıktır. Kurul aldığı kararları malumat ve gereğinin ifası için Vekâlete bildirir, Vekâlet te bu kararlara göre gerekli işleme tevessül eder.

2 — Profesörlerin tâyini Senato'nun muvafık mütalâasına istinaden Vekâletin tasvibine iktiran etmektedir. Esas ve asıl Senato kararı olduğuna göre, kanunun ruhuna nazaran şekli bir mahiyet arzeden tasvibe hiç de lüzum yoktur. Vekâletin onayı icabında istenmiyen bir doçentin profesörlüğe veya profesörün ordinaryüs profesörlüğe terfi ettirilmemesine sebep olabilir.

3 — Üniversite ile ilgili tekliflerin behemehal partilerin gruplarından geçmesi siyasî partilere sağlanmalıdır. Millete malolan üniversite hakkında bu kabil tahdit tekliflerinin efkârı umumiye ve basında aksülâmeli derin bir iz bırakmakta ve neticede tehdâdüs eden durum partilerin aleyhine olmaktadır.

(Mesele meb'usun kanun teklifini tahdit bakımından mütalâa edilmemelidir.)

4 — Senato kararlarının hilâfına Vekâletçe işlem yapılmamalıdır.

5 — Üniversite öğretim üyeleri devlet bareminden çıkarılmalı ve memur statüsüne tâbi olmamalıdır. Emekli Sandığı Kanununun 39 ncu maddesi üniversite öğretim üyeleri hakkında uygulanmamalıdır.

Büyük Atatürk'ün dediği gibi: «Hayatta en hakiki mürşit ilimdir». İlim de ancak üniversitede yapılır. İlim herşeyden evvel hürriyet ister. Üniversitedeki hürriyet muhtariyettir.

Muhtariyeti daraltılmıyalım, tenkit edilen hususları düzeltelim.

Üniversite siyasî arzuların tatbik sahası olamaz.

Narenciye Ziraatımızın Bugünkü Meseleleri

Yahya KANBOLAT

Türkiye ziraatında narenciye istih-sali daimî bir artma temayülü arz-etmektedir. Aşağıdaki istatistikî rakamlar memleketimizin bu sahada kaydettiği ilerlemeyi açık bir şekilde göstermektedir (1) :

	Ağaç adedi	Istihsal adet olarak
1951	5.437.000	700.879.000
1953	5.933.000	805.259.000
1955	6.250.000	1.546.941.000
1957	7.055.000	2.307.388.000

1951 yılına nazaran 1957 de ağaç miktarında kaydedilen artış % 30 civarında olmasına mukabil, istihsal hacmi % 229 gibi mühim bir yükselme göstermiştir. Fakat narenciye ziraatının bu genişlemesi meselesiz bir şekilde vâki olmamaktadır. İstihsal bir taraftan genişlerken, bir taraftan da narenciye ziraatı türlü meselelerle karşılaşmaktadır. Bu meselelerin, narenciye ziraatının istikbali bakımından derhal halledilmeleri icabeder. Narenciye istihsalının arzettiği meseleleri aşağıdaki gibi üç bölüm dahilinde inceleyebiliriz :

A — Yetiştirme : Narenciye bahçesi kurulmadan evvel bir toprak etüdünün yapılması gerekir. Memleketimizde müstahsil bu noktayı ihmal etmektedir. Sulama toprak etüdünün neticelerine göre yapılmadığı için, bugün Adana'da bazı narenciye bahçelerinde bir tuzlaşma görülmekte-

müstahsili aydınlatmak gerekir.

Adana'da sulama masrafları kendini mühim bir dert olarak ortaya atmakta ve istihsalı geriletici bir karakter arz-etmektedir. Devlet Su İşleri müstahsile, suyu önceleri dönümüne 3 liradan veririrken, miktarı birden 6 liraya ve geçen yıl da 18 liraya çıkarmıştır. Ana su kanallarından bahçeye kadar olan tâli kanalların inşası ve bakımı tamamen müstahsili için fuzuli bir masraf kapısı teşkil etmektedir. Gerek su kirasının her yıl nispeten bir şekilde yükseltilmesi ve gerek ana kanaldaki su seviyesinin sık sık değişmesi müstahsilin ekimi genişletme sahasındaki cesaretini kırmakta ve Adana bölgesinde narenciye'nin daha hızlı inkişafını kösteklemektedir. Bu vaziyete çare olmak üzere alınacak ilk tedbir, genç bahçeler için, meselâ beş yıl müddetle düşük tarifeli bir su ücretinin tatbik edilmesi ve ana kanallardaki suyun daima aynı seviyede akıtılmasıdır.

Narenciye ziraatında diğer mühim bir mesele de, gerek hususî şahısların ve gerek devletin bu sahada yeter derecede uzmana sahip olmamasıdır. Meselâ Adana narenciye müstahsillerinin bilgili bahçıvanları yoktur. Bu personel eksikliği istihsalin ilmi esaslar dahilinde yürütülmesini imkânsız kılmaktadır. Halbuki istihsal, görgüye dayanan tecrübelerle değil, ilme müstenit ehil eller-

le yürütülmelidir. Devletin de eleman eksikliği bu meselenin sürekli kalmasına imkân vermektedir. Böylece Adana Ziraat Müdürlüğü bir narenciye uzmanına sahip değildir. Narenciye işleri meyvacılık uzmanının mes'uliyetine terk edilmiştir. Adana'da narenciye ziraatı her yıl genişlemek istidadını göstermektedir. Onun için gönül temenni eder ki, narenciye bahçeleri gerek hususî sektör ve gerek Devlet bakımından uzman şahısların kontrolü altında yürüsün.

Narenciye ziraatımızda fidan meselesi de önemli bir yer tutmaktadır. Narenciye ziraatı, Rize bölgesinde, sürümsüzlük dolayısıyla, bir duraklama manzarası arzemesine mukabil, İzmir ve Akdeniz bölgelerinde genişleme temayülü göstermektedir. İzmir bölgesinde Rize mandalini tipi hayli ekim konusu olmaktadır. Bugün İzmir havalisinde Rize mandalini tipinden 105 bin ağaç vardır. Gerek Ege ve gerek Akdeniz bölgelerinde narenciye ziraatının genişlemesi fidan meselesini ortaya atmıştır. Hususî şahıslar, müstahsilin bu fidan ihtiyacını karşılamak yolunda gayret sarfetmekte. Fakat bu vaziyet müstahsil için masraflı olmaktadır. Çünkü hususî şahıslar işe yalnız kazanç noktaî nazarından bakmakta, fidanların hastalıktan korunmaları babında gereken masrafı yapmamakta ve türlü sebeplerle elde edilen fidanların ekseriyeti de eûz olmaktadır. İzmir bölgesinde hususî teşebbüsten sağlanan bu eîns fidanlarla yapılan ekimde müstahsil, % 75 e varan bir zayıata mâruz kalmaktadır. Tecrübeler, fidan yetiştirme işinde hususî teşebbüsün muvaffak olamadığını göstermektedir. Onun için bu fidan meselesini Devlet üzerine almalı ve halletmelidir.

B — Hastahklarla mücadele :

Müstahsil narenciye ziraatında hastahklara karşı mücadelede gereken dikkati göstermemektedir. Bugün Türkiye'de en fazla gelişmiş bahçecilik narenciye sahasında görülmektedir. Şüphesiz bazı bahçeler dirayetli ellerle yürütülmektedir. Fakat bizde ekserî müstahsilin bilgisizliği, herşeyi Devletten beklemesi ve bedavacılığa olan itiyadı gibi sebeplerle hastahklara karşı tedbir alma babında gereken dikkati göstermemekte ve her yıl memleket bu yüzden yüzlerce ton mahsulü kaybetmektedir. Güney illerimizde Akdeniz meyva sineğinin her yıl narenciye bahçelerine yaptığı tahribat muazzamdır. Müstahsil bu meyva sineğinin tahribatına karşı tedbir almak şöyle dursun, onun üremesi-

ni teshil etmektedir. Müstahsil ailevi ihtiyaçlar için bahçenin bir tarafına birkaç Trabzon hurması ve şeftali ağacı dikmektedir. Bu ağaçlar Akdeniz meyva sineğinin çoğalmasına sebep olmaktadır. Ayrıca müstahsil yere düşen meyvaları toplamamakta, onların çürümesi sineğin daha fazla üremesine imkân vermektedir. Bundan gayrı bazı müstahsiller bu sineğe karşı zamanında mücadele etmesini de bilmemektedir. Devlet kendi işletmelerinde narenciye hastahklarına karşı açtığı mücadeleyle, istihsalin nasıl arttırılabileceğini müstahsile ispat etmiştir. Memleketin mühim bir ürün kaynağı olan narenciye istihsalinin genişlemesinde Devlet, müstahsili narenciye hastahklarına karşı mücadele etmesi için gereken baskıları yapmalıdır. Fakat Devlet fiilen mücadele işini üzerine almamalıdır. Çünkü zeytinçilik sahasında yürütülen mücadele göstermiştir ki, Devlet bu alanda gereğiyle muvaffak olamamaktadır. Onun için narenciye hastahklarına karşı mücadelenin bir kooperatif marifetiyle yürütülmesi yerindedir. Bu usul gerek Sicilya'da ve gerek Cezayir'de gayet iyi neticeler vermiştir.

C — Kıymetlendirme :

Memleket dahilinde sürüm güçlüğü halihazırda Rize bölgesinde kendini bütün ciddiyetiyle göstermektedir. Rize narenciye müstahsili bin adet mandalini on yıl önce 20-25 liraya satardı; bugün de bin adedi aynı fiata satmaktadır. Satış fiyatının sabit kalışına karşılık, diğer istihsal unsurlarının fiatı artmıştır. Bu yüzden müstahsilin geliri eskiye nazaran düştüğü gibi, üstelik pazara sürülemiyen mal elinde kalmakta ve fiatların daima düşük kalmasına sebep olmaktadır. Müstahsile göre, Rize ile istihlâk bölgeleri arasındaki nakliye masrafı düşürüldüğü takdirde Rize mandalinası daha fazla bir sürüm imkânı bulabilecektir. Çünkü bugün tüccar bir sandık mandalini müstahsilden 600 kuruşa almakta ve İstanbul'a kadar nakliye, hammaliye vs. masraflar için de 700 kuruş gibi bir miktar ödemektedir. Şu halde Rize'den alınan bir sandık mandalina tüccara İstanbul'da 13 liraya mal olmaktadır. Kendisi de bir sandık mandalinayı İstanbul'da 14 liradan satmaktadır. Nakliye vesair masraflar, müstahsile ödenen paradan daha yüksektir. Nakliye masraflarının ağırlığı Rize mandalinasının sürümünü güçleştirmektedir. Nakliye masraflarında düşüklük sağlanırsa, tüccar kâr kaygısı ile Rize mandalinasını daha fazla al-

mak temayülünü gösterecek ve müstahsil de malın elinde kalması korkusundan kurtulmuş olacaktır.

Rize mandalinasının sürümü babında doğudaki askerî birlikler müstahsil için mühim bir dahili pazar teşkil edebilir. Rize narenciye müstahsillerinin bir satış kooperatifi kurup mahsullerinin sürümü için doğrudan doğruya askerî makamlarla temasa geçmeleri gayet faydalı neticeler doğurabilir. Esasen bu usulü Dört Yol Turungiller İşletmesi Müdürlüğü tatbik etmiş ve gayet tatminkâr neticeler elde etmiştir.

Memleketin Akdeniz ve Ege bölgelerinde, Rize'de görülen bu sürümsüzlük halihazırda mevzu bahis değildir. Bununla beraber bu iki bölgede nakliye işlerindeki iptidaiî mühim bir konu teşkil etmektedir. Tüccarın nakliye sahasında ambalaj diye hiçbir endişesi yoktur. Portakalı çıplak olarak kamyonla doldurduğu gibi, ambalaj olarak guval, hasır ve üzüm sandıklarını da kullanmaktadır. Bu iptidaiî taşıma mahsule mühim ziyatlar vermektedir. Esasen rasyonel bir nakliye, soğuk hava tertibatını haiz vagon ve kamyonları icab ettirir. Halihazırda elde bu gibi modern vasıtalar olmadığına göre, tüccarın mahsulünü standart ambalajlarla nakliyesini yapması icabeder.

Memlekette narenciye istihsalini mühim bir mevki tutmasına rağmen, dahili istihlâk 5-6 ay sürmekte ve kalan aylarda portakal bulmak imkânsız hâle girmektedir. Avrupa'da narenciye müstahsili olmayan memleketler bile bütün yıl boyunca rahat rahat portakal yemek imkânını buldukları halde, narenciye müstahsili olan Türkiye bu imkândan mahrum kalmaktadır. Yetiştirilen mahsulün hep muayyen aylar dahilinde pazara arzı hem müstahsil ve hem de tüccar için bir kâr kaybıdır. Bir defa müstahsilin narenciye istihsalini zaman dahilinde kademlendirmesi kendi menfaati icabıdır. Fakat narenciye istihlâkinin bütün yıl boyunca dağıtılması ancak soğuk hava depoları sayesinde mümkün olabilir. Kademlendirme usulü bugün İspanya'da tatbik edilmekte; ikinci usul de bütün ileri memleketlerde uygulanmaktadır. Vitamin bakımından gayet zengin olan narenciye türlerinin memleketimiz halkı tarafından istihlâkını devamlı kılabilmek için Batıda uygulanan usullerin Türkiye'de de tatbik yeri bulması zaruridir.

Bugün Adana ve Mersin illerinde dahilî talep ve fiyatın tesiriyle Vaşington tipi portakalın ekim sahası genişle-

mektedir. Bu tip portakal dahili pazarda tutulmaktadır, 18 Kg gelen sandığı 40-50 liraya satılmaktadır. Vaşington tipi portakalın dahili pazar tarafından tutulması, bu cins portakal istihsalinin fazla genişleme temayülünü doğurmuştur. Onun için müstahsilin yakın zamanlarda bu tip portakal konusunda fiyat düşüklüğünden ve sürümsüzlükten şikâyet etmeye başlaması mukadderdir. Vaşington tipi portakalın dahili pazarda tutulmasına mukabil, harici pazar tarafından vâki olan talebi zayıftır. Viyana ve Bruxelle ticaret ateşelerimizin raporlarında Vaşington tipi portakalın Avusturya ve Belçika pazarları tarafından arzu edildiği kaydediliyorsa da biz tamamen aksi kanaattayız. Bugün Avrupa pazarlarını dolduran portakal, Vaşington tipi gibi iri ve şeker nisbeti yüksek portakal değil, yerli tip dediğimiz küçük, su nisbeti fazla ve şeker miktarı az olan portakal cinsleridir. Avrupalı müstehlik tasarruf zihniyeti dolayısıyla iri portakal yerine küçük portakalı tercih etmektedir. Ayrıca müstehlikin şeker nisbeti daha az meyvalara karşı bir temayülü vardır. Şu halde memleketimiz narenciye müstahsilini, Avrupa'daki müstehlikin bu temayülünü gözönüne alarak uyarmak lâzımdır. Müstahsil dahili pazara alınarak fazla bir istihsal durumuna düşmemek için, harici pazar şartlarını nazarı itibara alıp istihsalini ona göre genişletmelidir.

Narenciye harici ticaretinde bazı tüccarlarımız menfi bir rol oynamaktadırlar. Bir defa standart ambalaj meselesi harici ticaretimiz için gayet mühim bir dert olarak kendini göstermektedir. Ambalaj için kullanılan tahtalar kalın ve portakal istifi de gayri muntazam bir şekilde yapılmaktadır. Bazı tüccarlar fazla kâr düşüncesiyle çürük portakalı bile sağlam diye ihraç etmekte. Geçen yıl Mersin'den Batı Almanya'ya yapılan bir ihracatta % 55 ve Norveç'e yapılan diğer bir ihracatta ise % 60 nisbetinde sandıklarda çürük portakal çıkmıştır. Bu şekilde gayrimüşru yola sapan bir ihraçatçı tüccarın narenciye istihsaline yaptığı tahribat herhangi bir hasereden daha fazladır. Tüccar standart tip portakal ihraçatına gereken önemi vermediği gibi, bazan «birinci kalite» diye ihraç ettiği mallarda, üste uygun evsafı haiz portakalı koymakta ve alt tarafa da düşük malı saklayarak sevkiyatta bulunmaktadır. İhraç limanlarında uzman kişilerin azlığı

veya yokluğu bu nev'i doğru olmayan ve memleket narenciye istihsaline için zararlı olan ihracata imkân vermektedir (2).

Memleket narenciye ziraatı bütün engellere rağmen kendi dinamizmi içinde mütemadi bir terakki kaydetmektedir. 1951 yılında 5 buçuk milyon civarında olan ağaç adedi, 1957 de 7 milyo-

nu aşmıştır. Şüphesiz yukarıda sayılan meselelerin gözümü yoluna gidilirse istihsal daha hızlı bir şekilde artacaktır.

(1) Ziraî bünye ve istihsal (1946-1954).
» » » (1954-1958).

(2) Türkiye Millî Narenciye Komitesi notları, Kasım 1959.

Okurların Forumu

Said-i Nursî Hakkında

FORUM Yazı Kuruluna;

Muhalefet lideri İsmet İnönü ile Başvekil Adnan Menderes arasında başlayan söz düellosunda dinin ön plânda yer aldığını görmekteyiz. Ayrıca, İnönü'nün gayet haklı olarak: «Acayip kıyafetli bir zat» tarzında tasvir ettiği Said-i Nursî adındaki sarıklı bir ihtiyar, bu karşılıklı konuşmalarda yer aldı. Biz burada, iki liderin beyanatlarında ismi geçen ve artık dünyamızda misafir olarak yaşayan bu hâlsiz ihtiyarın tutumuna temas edeceğiz.

Evvelâ sunu söyleyelim ki, demokrasinin beşiği olan memleketlerde bile, seçim atmosferi içerisinde, muâzırların daha doğrusu liderlerin birbirlerini dinsizlikle itham ettikleri görülmüştür ve görülmektedir. Meselâ bugün hayranlıkla andığımız Amerika Birleşik Devletleri Reiscumhurlarından Abraham Lincoln, kat'iyyen dinsiz olmadığı halde, Reiscumhur seçilinceye kadar kılıfıye gitmediği için dinsizlikle suçlandırılmıştı. Keza İngiliz Başvekillerinden Gladstone rakibi Disraeli de dinsiz olmadığı için Gladstone'u mağlûp ederek başvekil olmaya muvaffak olmuştu. Yalnız bu ithamlar bizdekilerden iki bakımdan farklıydı ;

Bir kere birbirlerini itham edenler, umumiyetle liderlerdi. Saniiyen dinsizlik partilere atılmıyordu. Halbuki bizde durum böyle değil : Said-i Nursî ismindeki üçüncü şahıs, yalnız Cumhuriyet Halk Partisinin liderini değil, aynı zamanda onun başkanlığını yapmakta olduğu koskoca bir partiyi dinsiz ilân etmeye yeltenmektedir. Kıyafet inkılabına aykırı hareket etmek suretiyle Cennete gideceğini zanneden bu zat, günahın hududunu kendi felsefesine göre çok dar tutmuş olsa gerek. Çünkü böyle düşünmese, din işlerini dünya işlerinden ayırarak milletimizi medenî âlemde mümtez bir mevkie getirmek isteyen bir partiyi bu şekilde itham etmeye yeltenmez.

Said-i Nursî dine hizmet edeyim derken, dinin ulviyetini sarsmaktadır. Zira din münakaşa konusu olursa, hâdiselere

göre yön alan politikadan ayrılmazsa, insanların vicdanlarını ilgilendiren âlemi tecavüze uğramış olur. Büyük Atatürk dini kendi yüksekliğiyle başbaşa bırakmak için onu lâiklik prensibiyle politik münakaşaların dışında bırakmıştır. Bu büyük insan Fransız muharriri «Maurice Perno» ile yaptığı konuşmada din hakkında şunları söylemiştir :

«... Siyasetimiz dine mugayir olmak şöyle dursun, din nokta-i nazarından eksik bile hissediyoruz. Türk milleti daha din-dar olmalıdır, yani bütün sâdeliği ile din-dar olmalıdır, demek istiyorum. Dinim -bizzat hakikate nasıl inanıyorsam buna da öyle inanıyorum- suura muhalif, terakkiye mâni hiçbir şey ihtiva etmiyor...»

İşte Cumhuriyet Halk Partisi dini siyasete âlet etmemek suretiyle bu düşünceye hizmet etmektedir.

Şimdi biraz da Said-i Nursî'nin Şark-taki valilere gönderdiği mektup üzerinde duralım :

Şurası münakaşa kabul etmez bir gerçektir ki, Şarkın hemen hemen her karış toprağı Ruslarla çarpışan insanların aziz kanlarıyla sulanmıştır. Asırların Şarklıların ruhlarında Rus'lara karşı biriktirdiği kin, onları komünizmin de amansız düşmanları kılmıştır. Bu gerçekler ortada iken, Said-i Nursî : «Şark mintakasında komünistliği 60 bin Nursî'nin sayesinde önlemekteyim...» diyor! Bununla zımnen, Şark'ın komünizme karşı istahlı olduğunu söylemiyor mu?

Ne dinin, ne tarihin, ne vicdanın ve ne de mantığın kabul edeceği bu şen'i iftirayı nefretle reddederken, bu ihtiyarın hangi rolün peşinde olduğunu da sormak isteriz!.. Yoksa bu memlekette bir «Kara gömlekli» ordusu mu kurmak istiyor? Devletin kuvvet ve kudreti kanuna aykırı her türlü hâli önliyecek yükseklikte iken, bu perişan ihtiyarın bir kuvvetin temsilcisi olarak görünmesi, cezasız kalmaması lâzım gelen bir suç teşkil eder!..

Rıza CAN - ANKARA

Aynı Binada İlkokul ve Enstitü

Forum Yazı Kuruluna,

Maarif Vekâletinin emriyle Fındıklı Namık Kemal İlkokuluna Yüksek İslâm Enstitüsü taşınmış, öğrenci velileri durumdan memnun olmadıkları için basın toplantısı yapmışlar, adı geçen Enstitü Müdürlüğü gazete haberlerini tavih zımında gazetelere tekzip göndermiştir. (Cumhuriyet ve Dünya gazeteleri, 15.1.1960 ve 6.7.1960).

Bir ilkokulla Yüksek İslâm Enstitüsü aynı binada tedrisat yapabilirler mi? İlkokulun başöğretmeni ve Enstitünün Müdürü bu hususta bir mahzur mütalâa etmekle beraber, bizce mahzur vardır, şöyle ki:

1 — İlkokul başlangıç okulu olduğu için bina, bahçe ve diğer tesisler öğrenciye kıfayet edecek genişlikte olmalıdır. Okulda öğrencilerin sınıflarının bir kısmı alınmış, bahçede kendilerine yer azalmıştır.

2 — Okul ile Enstitünün öğrencileri birbirine tamamiyle zıddır. Birisi 7 - 13 yaşında kız ve erkek, diğeri ise erkek ve 20 yaşından yukarı, öğrenciler arasında yaş farkı mühimdir.

3 — İlkokulun öğrencilerine ve bilhassa kız öğrencilerine, Enstitü öğrencilerinin hoşla gitmeyecek şakalarını seyrettirmeğe ve icabında ağızlarından çıkacak âmiyane sözleri dinletmeğe ne hakkımız vardır? Unutmamak lazımdırki, insanlarda bilhassa çocuklarda kötülüğe karşı heves ve meyil iyiliğe olan heves ve arzudan daha fazladır. Belki, on defa tekrarlanan nasihatı dinlemiyen çocuk kötü bir kelâmı çabucak kapıvermektedir.

4 — Tekzip edilmesine rağmen, 15.1.1960 tarihli Dünya Gazetesinde (Sahife: 5-St: 6) Enstitü öğrencilerinin yemekhanede namaz kıldığına ve ve bina içinde takunya ile dolaşıldığına dair bir haber vardır. Diyelim ki, bu haber uydurmadır. Fakat, Enstitü öğrencilerinin bir kısmı namaz kılmak isterse okul idaresi kendilerine ibadet için yer tahsis edebilecek midir? Şayet yer ayırır ve bunu da ibadete elverişli hale getirirse buna mevzuat müsait midir? İbadet için yer ayrılmazsa ve öğrencide namazını yemekhanede kılarsa yemekhanede ibadet olamayacağına ve olmaması icabettiğinin ilkokul öğrencisine izahı nasıl yapılacaktır? ?

5 — Okulla Enstitünün gayeleri, sistemleri birbirinden tamamiyle ayrıdır. İlkokul lâik, buna mukabil Enstitü adından da anlaşılacağı üzere dinî ve che arzetedir. Bu bakımdan ikisinin aynı binada faaliyeti terviç edilemez.

6 — Öğrenci sayısı bakımından meselelerin üzerinde durulmalıdır. Enstitünün öğrencisi azdır. İlkokulun fazladır. Bu sebeple binanın ilkokula bırakılması daha isabetlidir.

7 — Öğrencilerin yaşı nazarı itibare alınmalıdır. İlkokul öğrencisi yaşının küçüklüğü sebebiyle uzağa gidemez. Enstitü öğrencisinin yaşı civar kazaya - İstanbul içinde - gitmeye müsaittir.

8 — İlkokulun kabul edeceği öğrenci sayısı azalmıştır.

9 — İki okulun bir arada bulunması İslâm Enstitüsü için zararlıdır. Bir yere

geniş veya dar yerleştiği için kendisine mahsus bir binaya sahip olması gecikecektir. Bina işi Vekâletçe âtiye talik edilebilir.

İlkokulla Enstitü ayrı binalarda tedrisata devam etmeli, öğrenci velilerinin arzuları da gözönünde bulundurularak, bina ilkokula verilmelidir. Saygılarımla,

Hüseyin Kaya - İstanbul

Ne Diyorlar

Altılar - Yediler ve Amerika

Stockholm'un loş ve sâde görünüşlü hariciye vekâletinin pencereleri buzla kaplıydı. Fakat içeride Avrupa'nın yedi memleketinin ticaret bakanları sıcak ve samimi bir şekilde, Avrupa Serbest Mübadele Bölgesi'nin (E.F.T.A.) kuruluşunu kutlamaktaydılar.

Son dakikaya kadar aralarında bir ihtilâf mevcuttu. Norveçliler önümüzdeki Temmuz ayının birinden (1) itibaren yürürlüğe girecek olan ilk gümrük tarifesindeki indirimlerden kendi balıkçılarının faydalanabilmelerini sağlamak için donmuş balıkların da bir endüstri mamulü olarak kabulü hususunda ısrar etmekteydiler. Bütün projenin mihrak unsuru olan İngiltere ise kuvvetle kendi balıkçılarının menfaatinin korunaklı durumundaydı. Fakat devletlerin ticaret bakanlarından hiçbiri birkaç ringa balığının yolları üzerinde engel teşkil etmesine müsaade etmeyeceklerdi. Neticice: Danimarka ve Norveç balıkçılık bakanları yardıma koştular; Britanya kabinesi fevkalâde bir toplantı yaptı ve Altın Sulh (Golden Peace) lokantasının bir köşesinde, bir geceyarısı yemeğinde delegeler bir hâl çaresi ortaya koydular. Müteakip gün yediler, meydana getirdikleri eserlerini iftiharla bütün dünyaya bildirdiler. Gelecek on sene içerisinde yedi devlet arasındaki bütün gümrük tarifelerini ortadan kaldıracak olan ve 90 milyonluk ahâlinin yaşadığı 490.000 milikarelik arazi üzerinde dev bir ticaret bölgesi yaratan anlaşma ilkbaharda yedi memleket parlâmentoları tarafından tasdik edilerek tatbiki konacaktır. Bu, bir İsveçlinin, bir İngiliz Austin'ini bir İsveç Volvosu kadar kolaylıkla satınabilmesi, Danimarka tereyağı ve yumurtasının bir Londralının akşam yemeğinde bulunabilmesi, Portekiz'in mantarının, Norveç'in kerestesinin, Avusturya'nın mercaklerinin hiçbir engelle karşılaşmadan yedi müttefik memleket içerisinde akması demektir. Böyle geniş ve gittikçe büyüyen bir pazarın câzibesi Finlileri de yarı üyelik için (Associate membership) müracaat etmeye zorlamakla beraber, bu dahi onları kuvvetli komşuları Rusya'nın kızgınlığını üzerlerine çekmek rizikosuyla karşı karşı-

ya bırakıyordu. Yediler sekiz olma ihtimaliyle memnun görünüyordular.

AĞ VE KAYA

Mamafih Stockholm'de, bütün bu yapılan işlerin daha az memnuniyet verici bir tarafı vardı. Birçoklarının uzun zaman korktukları, Avrupa'nın rakip ticaret bloklarına bölünmesi hususu şimdi gerçekleşmekteydi. Dıştaki yedilerin ağı, içerisinde 1959 Ocakının birinden itibaren işleyen bir müessese olan Avrupa Müşterek Pazarı'nı teşkil eden altılar kayısı vardı (2).

İki grup arasındaki bölünme Amerikalılar için olduğu kadar Avrupalılar için de çok ciddi bir meseledir. Aralarındaki bir ticari harb hem Amerikan ihracatını ve hem de kendi aralarındaki ihracatı kaçınılmaz surette tefrik edici bir mahiyet almaktadır. Geçen yılki ihracatının 1/4 ünü (2.4 milyar müşterek pazardaki altı devlette 1.4 milyar \$ da dış yedilere) Batı Avrupalılara yapan Amerika böyle birşeyin olmasını kabullenemez. Avrupa'da iki grup arasındaki iktisadi ayrılma Nato ittifakının ortasında büyük bir ticari bölünme yaratacak mahiyetteydi. Kıt'anın istikbali üzerinde altılar ve yediler arasındaki münakaşanın esasları birbirine zıt iki anlayışa dayanmaktaydı. Bir tarafta İngiltere'nin Harold Mac Millan'ı ve İsveç'in Tage Erlander'i gibi ticarî mânalı kaldırmak ve fakat millî hâkimiyetlerini muhafaza etmek isteyen Serbest Ticaretçiler, diğer tarafta ise Fransa'nın Jean Monnet ve Batı Almanya'nın Konrad Adenauer'u gibi Avrupa istikbâlini onu teşkil eden milletlerin tek bir Avrupa Birleşik Devletleri (U.S. of E.) kurmakta gösterecekleri başarıya bağlıyan entegrasyoncular veya diğer bir deyimle iyi Avrupalılar bulunmaktadır.

Entegrasyoncular istikametlerini Avrupa Birliğine doğru çevirmişlerdir. İngiltere ve İskandinavya millî hâkimiyet üzerinde dururken, Monnet ve Adenauer iç altıları kademe kademe birleşmeye götürüyor ve Schuman'ın kömür ve çelik birliği dahilinde kömür ve çelik endüstrilerini ve Avrupa Atom Birliği 'Euratom', atom enerjileri programlarını birleştirmektedirler. En büyük adım 1957 Roma anlaşması da-

hilinde kurulan müşterek pazardır. Bugün bir Fransız işçisi sadece Hollanda sabununu daha ucuza almıyor, fakat Belçika'ya serbestçe daha iyi bir iş aramak gayesiyle gidebiliyor. Bu arada sür'atle yükselen hayat standardının cazibesıyla Amerikan sermayesi Müşterek Pazar'a akmaktadır.

DAHİLDEKİ HAREKET

1959 un ilk yarısında dahilî altılardaki Amerikan yatırımları % 300 artarak 1.8 milyar \$ 1 buldu. Amerikan sermayedarları için Müşterek Pazar'ın cazibeleri şöyle sıralanabilir :

1. Bir Amerikan pazarı büyüklüğünde pazar.

2. Düşük işçilik maliyeti (Müşterek Pazar dahilinde ortalama ücret saat başına 50 ilâ 75 centtir).

3. Daha yüksek kazanç (Müşterek Pazar'da yatırılan Amerikan sermayesinin getirdiği ortalama kâr % 11 dir). Amerikan şirketleri aynı zamanda Müşterek Pazar'ın tek gümrük tarifesi duvarının dışında bırakılma korkusu içindedirler. Bu duvarın ne derece yüksek olacağı hâlen müzakere mevzuu olmakla beraber umumiyetle Amerikan firmaları, Fransa ve İtalya gibi bütün dünyaya karşı yüksek gümrük tarifesi tatbik, memleketlerin bu tarifelerini yavaş yavaş düşüreceklerini ve Hollanda ve Belçika gibi düşük tarife tatbik eden memleketlerin ise yükselteceklerini göreceklerdir. Bunun Amerika için ne mâna ifade ettiğini London Economist dergisi iki misâl ile izah etmektedir :

1) Fransa'ya elektrik motoru satan Amerikan ve Batı Almanya şirketleri hâlen % 31 vergi vermektedirler. 1970 veya daha önce Müşterek Pazar tarifesi anlaşması muvacehesinde Amerikan şirketleri % 16 gümrük tarifesine tâbi tutulurken, bu müddet içerisinde Alman rakipleri Müşterek Pazar üyesi olarak aynı mali Fransa'ya hiç gümrük vergisi vermeden satıyor olacak.

2) Bugün Almanya'ya vites dişlisi satan Amerikan şirketleri % 6 gümrük ödemektedir. Fakat Müşterek Pazar dahilindeki rakipleri hiç vergi vermiyor iken Amerikan şirketleri 1970 e doğru % 17 tarife-den ödüyor olacak.

Bugün dahilî altı memlekete ihracaatının % 14 ünden fazlasını yapmakta olan İngiltere, bu meseleyle Amerika'dan fazla ilgilenmektedir. Bu ve Müşterek Pazar dahilindeki memleketlerdeki İngiliz yatırım sahalarının Amerikalılar tarafından ele geçirilmesi korkusu, Başvekil Mac Millan'ın İngiltereyle Batı Avrupa arasında bir köprü kurma gayretlerinin ana müsevvik kuvveti idi.

Bu sebepten Mac Millan 1958 de, siyasi bağ ihtiva etmeyen ve Müşterek Pazar yerine ondan daha gevşek, fakat daha büyük (on yedi millet) Serbest Ticaret Bölgesi ni ikame etmek teklifinde bulundu. Bu teklifinde Mac Millan İskandinavlıların ve İsviçreliğin de desteğini sağlamış bulunuyordu.

KABAHAHAT KİMDE

Fakat iyi Avrupalılar İngiltere'nin bu yaklaşmalarını reddettiler. Milletlerüstü Avrupa Birleşik Devletleri mefhumunu tehlikeye düşürecek herhangi bir şeyi is-

temiyorlardı. O tarihtenberi her iki taraf ta diğerini Avrupa'nın geniş ve açık bir surette bölünmesinden sorumlu tutmuşlardır.

Mamafih son zamanlarda bu bölünmenin ne mânaya gelebileceğinin anlaşılması bir kampromi isteği doğurmuştur. Meselâ Batı Almanyalılar dış yedilerin, İngiltere'ye zengin İskandinav pazarlarında yenilemeyecek bir keskinlik vermesinden endişe etmektedirler. Belçikalılar Müşterek Pazar tarifelerinin, kendi yaşama maliyetlerini yükseltmesi yolundaki gelişmeleri beğenmemekte, Hollandalılar da Britanyayla olan sıkı münasebetlerini kaybetmekten korkmaktadırlar. Daha belirli olarak Cumhurbaşkanı De Gaulle Fransa'yı ilgilendirdiği nispette siyasi bir entegrasyona doğru gitmenin sözkonusu olamayacağını açıkladı.

KOMPROMİ

Dış yediler arasında bir kompromi bas-kısı daha kuvvetle görülmektedir. Tarafsız Avusturya Almanya'daki tabii pazarlarını kaybetmekten korkmaktadır. Danimarkalılar, altılar ve yediler arasında sadece bir halka teşkil etmesi şartıyla Serbest Ticaret Bölgesi'ni kabul ettiler (F.T.A.).

Londra'da herşeyin üzerinde İngiliz siyasetinin yeniden gözden geçirilmesi yolunda bazı işaretler vardır. Genellikle milliyetçi Daily Mail kederle : «Biz Avrupa entegrasyonunun, bizi dışarda bırakıp, yabancılara soğukta dışarıdan içeriye bakmalarına benzeyen bir duruma düşürecekini önceden uzak görüşlü olup farkedemedik...» diyor. Arkasından ilâve olarak.

Mac Millan dahi Britanya'nın Avrupa'nın bir parçası olduğunu açıkça söylemektedir.

Sahne arkasında, geçenlerde kendisini ziyarete gelen Şansölye Adenauer ile Mac Millan epey ilerleme kaydettiler. De Gaulle'nin Nato ittifakını kaake almadan Avrupa'da Fransa'nın liderliği faraziyesi ve Nikita Khrushchev'i davet etmesi ve Polonya'ya ait Oder - Neisse bölgesi üzerinde Bonn'un artık hiçbir iddiası olamayacağını söylemesi, ihtiyar Alman'ın, Britanya ile Batı Almanya'nın daha sıkı şekilde

birarada çalışmalarını için zamanın geldiğini ikrar etmesine sebep oldu.

Newsweek'in başyazarı Arnauld de Borchgrave, Londra'dan çektiği telgrafında : «Hususiyle Adenauer ve Mac Millan iki ticaret grubu arasında köprüyü kurmak mevzuunda ilk mücerret adımı attılar. Bir başlangıç olarak yediler, Amerikalı ve Kanadalı müşahitler arasında önümüzdeki aylarda yapılacak bir konferansı Adenauer teklif ve Mac Millan da kabul etti. Bu konferans her iki tarafça da kabul edilen uzun vâdeli bir hedefe (Amerika'nın da dahil olacağı bir Atlantik serbest ticaret bölgesi) doğru ilk hareket olacaktır.

AMERİKA'NIN DURUMU

Bu halde Amerika'nın durumu nedir? Başlangıçta gerek altıları, gerek yedileri destekledi. Fakat tediyeli bilançosundaki açıkla (1959 daki tahmine göre 4 milyar \$) uğraşırken Amerika'nın Avrupa'ya olan ihracatına karşı doğacak olan tefrikteki gelişmeye lâkayt kalması zor olacaktır. Amerikan iş adamlarının Avrupa'daki yatırımları (büyük bir meblâğ olmak üzere 4 milyar \$ senede 0.5 milyar \$ artışla) U.S.A. devamlı surette himayesine ihtiyaç göstermektedir. Emniyeti için hayati önemi haiz olan siyasi ve askerî gayelerle yaptığı harp sonu yardımları 40 milyar \$ lık bir meblâğı bulmaktadır. Bu sebepten Amerika Avrupa'daki blokları :

1 — Kendi farklılıklarını kompoze etmek,

2 — Bütün Atlantik câmiyası içinde daha serbest ticarî münasebetler kurmak hususunda kendisi ile birleşmeye tazyik etmektedir.

(30 Kasım 1959 tarihli Newsweek'den)
Çeviren : Yaşar AYSEV

1. + Bu tarihten sonra yedi devletten herbiri, her sene % 10 nisbetinde olmak üzere gümrüklerini indireceklerdi.

2. + Bir Avrupa haritası üzerinde altı ve yedi devletin stratejik durumlarına dikkat edilecek olursa yedilerin altıları bir ağın ortasındaki kaya gibi çevrelediği görülür.

Kültür Ve Sanat

Konyada Mevlânâ Töreninde

(Geçen sayıdan devam)

Vasfi Raşit SEVİĞ

Üç türlü tasavvuf kabul edilmektedir. Üçüncü çeşit mistik dinle alakası olmayan ve bütün insanlığı bir Hitler'in etrafında pervane gibi yakmak ve onun cınayyetlerine ortak kılmaya, bir insanı tanırlaştırılmaya matuf olmasına göre ondan bahsetmiyeceğim. Yalnız birinci ve ikincisinden bahsedeceğim. Birincisine frenk-

ler besleyen tasavvuf derler, İkinciye ezen, kırıp geçiren tasavvuf derler. Besleyen tasavvuf, dışta duran, gerçek, bir gerçekle temas halindedir. O dış gerçekten mistiğe bir şey geçer. O geçen şey mistiğin kudretine eklenir. Tüketen, ezen, kırıp geçiren tasavvuf ise hiç bir gerçekle temas-

ta değildir. O yalnız aklın berisinde duran, akıl ile husumet halinde bulunan mafsalları besleyen hayaletlerle, hayallerle meşguldür. O hayalleri dışa vurmak gayretini mistiğin kolunu ve kanadını kırıp geçirir. Bu sebepten frenkler bu mistiğe hayaletler tasavvufu adını veriyorlar. En büyük gerçek insandır. En büyük tasavvuf, insanı insanla temasa getiren ve onun kalbinden fıskıran aşkla insanı besleten tasavvufur. Anadolu Frans insanlığından çıkıp gitmiş ve bir ölü kafası ile temasa gelmiş hristiyan münzevilerinden bahsederken insandan kaçan hayaletlerle kucaklaşır, der. İnsan hayaletlerin ağışuna düşmemek için herhangi bir bedeni çalışma ve meşgale ile uğraşmalıdır. İnsana yakın bulunmalıdır. Hayatın hedefi çalışmaktan ibarettir. Tasavvuf "ben" hissine bağlıdır. Ulvileştirilmiş, heyecana getirilmiş ve kendini terk etmiş bir benlik hissidir. Niyazi bu tasavvufu şu tarzda ifade eyler: "Ben sanırdım âlem içre bana hiç yar kalmadı-Ben beni terkeyledim bildim ki ağıyâr kalmadı..." «Gitti Kesret geldi vahdet halveti dostlar - Hep Hak oldu cümle âlem şehri pazar kalmadı" Her mistik Niyazi gibi "Terket Niyazi seni, bul anda Sultanı" der. Varlığının şuuraltı derinliklerinden bile daha derinlere inmek isteyen insanın isteğini mistikler için yalnız dua mümkün kılar. Aklın yenmeğe çalıştığı rüya ve hülya aklı en yüksek tepesine ulaştırabilecek bir taşıt değildir. Çünkü hayal gerçek hayat ile bir ayrılmayı ifade eder. Tasavvufta ise hiç bir şey hakiki hayat ile kesilmiş halde değildir. Mistik kelimenin bütün mânası ile makuldür. Onda fikir neticelerinden ayrılmış değildir. Fazileti aramayanlar o fazileti faal hale getiremeyenler kısır kalmaya ve mistik hayata ulaşamamaya mahkûmdurlar. Hemcinsi ile ilgili olmayarak kendi iç hayatı ile yaşamak ve vecde düşmek isteyenlerin ne iç hayatları vardır, ne vecde düşebilirler. Onun içindir ki münzevilerin mistiği Anadolu Fransın dediği gibi hayalet tasavvufudur. Allaha kavuşmak isteyen Allahı evvelâ her insanda görmeye ve her insanı sevmeye başlamalıdır. Allah insanın hakkının kendi hakkından üstün tutmuştur. Evvelce insan sevecektir; fazilet budur. Niyazinin "Ademde bulup vasf-ı ilâhiyi Niyazi" dedikten sonra şöyle devam ediyor" Her neye baksa gözün bil sırrı sîphan andadır - Her ne işitse kulağın mağz-ı Kur'an andadır - Her neye mahlûk gözü ile bak-san ol mahlûk olur - Hakkı dile bak ki bişek nûru yezdan andadır - Kesreti emvaca bakma cümle derya birdir - Her ne mevci ki görürsün bahrı ümman andadır - Vahdeti kesrette bulmak kesreti vahdette hem - Bir ilimdir ol ki cümle ilmi irfan andadır - Söyleyen söylenen ol, görünen gören ol - Her ne var âla ve esfel cânan andadır."

Mistikler Allaha, zıtları kendinde cem eden varlıklar derler. Niyazi arz edilen son mısra ile bu fikri anlatmak istiyor. İşlenen bir cinayette katilde o, mağdurda o, zalimde o, mazlumda o, çünkü ondan başka fail yoktur. Ondan başka katil (söyleyen) yoktur: Sen söyleyene bakma söy-

letene bak, sözümlü bu fikrin başka türlü bir ifade tarzıdır. Öyle sanırımki Allaha zıtları varlığında toplar dendiği zaman şu fikir ifade edilmek isteniyor: Dünyanın tecanüsünü yapan unsurların her birinin birbirine zıt olduğu, anlatılmak isteniyor. Meselâ ateşle su gibi... «Kehi zulmetde zuhur eder, kehi envar olur peyda» (Niyazi). En büyük hüner kakafonilerle (çatlak ve bozuk seslerle) bir senfoni yaratmaktadır. Birbirine zıt unsurlarla mütecanis bir madde vücade getirmektedir. Bu zıt unsurlardan terekkep etmiş varlıklar maddî âlemde gözüktüğü kadar insanlık âleminde de gözüktüyor; Kuzeyde her şeyi taş kılan buz rutubeti hapseden buz; güneyde üstüvâ çizgisinde taşı eriten ve buhar kılan ateş. Bir tarafda bir mescit diğer tarafda bir meyhanecilik. Bu zıt unsurlardan mütecanis bir varlığı görmek yalnız mistiklere has bir meziyettir. Kalplerinde insana olsun tabiata olsun aşk bulunmayan kimseler etrafda çirkinlikten başka bir şey göremezler. Mutaassıp bir zihniyet tabiatta tek mevsim, insanda tek itikat ve tek tarikat siyasette tek parti veya başka bir isimle tek bir fırka-i naciye görmektedir. Rakip unsurların her birini, bu "teklığın dışında kalan her şeyi imha etmek ister. Mesnevi Leylâ'daki güzelliği görebilmek için o na Mecnunun gözü ile bakmak lâzım geldiğini bildirir. İnsan kendisine daima bir Mecnun gözü ile baktığı içindir ki nefsinde taşıdığı zıtları göremez; her insan nefsinde zıtları cemeyler (toplar).

"Adil" adam iyi tarafı kötü tarafından üstün olan adamdır.

Lucrez «insanın; insanî olan kemal ve zaafından hiç biri bana yabancı değildir" der.

Her zita Mecnunun gözü ile bakan mistikler; Mescit-ü meyhanede, hanede vîranede-Kâbede puthanede çağırırım dost! dost!" "Hep görünen dost yüzü andan ayıramam gözü - Gitmez dilinden sözü çağırırım dost! dost!" Mistik adam, insan adam geniş kafalı ve geniş kalpli adam Niyazi gibi zıtlardan tapılmağa değer bir ahenk yaratır.

Tasavvuf ortaya bir çok meseleler ve tartışmalar çıkarmıştır. Bunun marâzi bir hal olup olmaması cihetinden bahsetmiyeciğim. Tasavvufun aşıkâr tarzda marâzi hallerde birleşmediği takdirde asla marâzi olmadığını iddia eden noktaî nazar bana daha mülayim gelmektedir. Mistik'in hali gayri tabii değildir. Tabiat üstüdür, diyen izah tarzı aklıma daha iyi yatıyor. "İnsan denilen o meçhulü" okuduktan sonra mistiklerin hasta olmadıklarını büsbütün kabul ettim. Yalnız mistiğin akıl ve aşk ile olan müanesebetinden mutlaka bahsetmek lâzımdır. Fuzulî "Ben isterim akıldan delâlet - Aklım bana gösterir dalâlet" der. Acaba akıl insanı dalâlete mi sürükler? Onu doğru yoldan mı çıkartır? Fuzulî ile bugünün arasına asırlar katıldı. Asrımızın tefekkür tarihi tasavvuf problemini ve binnetice akıl problemini Fuzulînin devrinden daha üstün ve daha ilmi bir surette ortaya koymuş bulunuyor.

Artık kimsenin aklına büyük mistikleri birer hasta olarak görmek gelmiyor. Binaenaleyh akılla tasavvuf arasında bir zıtlık kabul edilmiyor. Akıl daima mürşittir, daima hakikati bulmaya delâlet mektedir. Olsa olsa her şey için ve tasavvuf için de lâzım olan akıl bazı şeylerde kâfi gelemez. Meselâ mistik kelimesinin ihtiva ettiği mânalardan masal ile sırrı birbirinden ayırmak meselesidir. Masal, efsane aklın bu tarafındadır. Sır ise aklın öte tarafında fakat aklın istikametindedir. Bu itibarla zamanımızın önemli ruhiyatçılarından "Pradines" mistiki akla karşı çıkartmanın onun muhalifi olduğunu söylemek doğru olamayacağını bildirmektedir. Nasıl ki fiillerde iktifa edenleri fiillerin ötesine geçenleri birbirine muhalif görmek hatâ olur. Mistik adam tıpkı makûl adam gibi fiilleri aşan ve ötesine geçen kimsedir. Bunu izah için «Hekim kimdir? — Hastalık başından geçendir» sözünü hatırlatacağım. Bu söz başdan geçmiş olmakla öğrenilmiş olan şeyin nazariye ve muhakeme ile kuvvetlendirilmemiş hali amprizmi kelimesiyle ifade edilir. bir tecrübesinin mahsulü olan fiil ile kanmak ve onu bir nazariye ve muhakeme ile ilerisine geçmek aynı istikameti takip eder. Akıl başdan geçen fiili aşiyor ve ötesine geçiyor. Akıl fiili aşmak ve ötesine geçebilmek kudreti şeklinde tecelli ediyor. Aklın amprizminden daha ileri gidebileceğine dair beslediği itimadı tecelli ediyor. İnsan fikri mistik görevinde olağanüstü bir kuvvete malik bulunuyor. Yani beş his ile kontrol edilebilen tecrübenin verdiği sonuçlardan fantaziye düşmeden azade bir hale geliyor. Tasarruf aklın en yüksek icra ve gerçekleştirme halidir. Akıl bu en yüksek icra kudretine doğru getirilmiş fakat icraya başlı başına kâfi gelememiş olarak gözüktüyor. Öyle ise gayri tabiiye tabii olanla varılır sözü doğrudur. Akıl bizi «başkasına» açmak bildirmek için adeselerdeki (mercek) merkezler gibi bir hat üzerinde dizilmiş olmaktan çıkartıyor ve bizi ferdiyetimizden ayırıyor; tasavvuf da aklın bu işini tamamlıyor. Mistik kendi kendisinden çıkıp kendi dışında dahi insanlar bulduğunu görüyor, anlıyor ve kabul ediyor. Mistik var olan her şeyin ilkesi ve gayesi olan Allah ile birleşerek âlemşumul olur. Birinci Cihan Harbi esnasında 1915 tarihinde ölmüş bulunan Remy Gourmont tasavvufu, aşkın her şeyden kuvvetli tutulduğu haldir diye tarif etmiştir. Tasavvuf keramet göstermek değildir. Tasavvuf kalbin her faaliyetinde tıpkı bir kiblenüma (pusla) gibi Allah'a dönen kimsedir. Her faaliyetinde Allaha doğru yönelen insanın gayesi Allah ile bir halvete varmaktır. Kâmil insan olmaktır ve söz ile anlatılamayan bir halvete varmaktır. Allah ile en sıkı bir temasa gelmektir. İnsanı sevmeyen kimse bu temasa gelemez. Bu temasa gelmekte iki ulüvvücenap birbirine yardım eder: İnsanın ulüvvücenabı ile Allahın ulüvvücenabı bu teması mümkün kılar. Frenkler buna mistik sezgi derler. Tasavvuf gerçek bir bilginin tecrübesidir. Gerçek bilgi insanı hayattan ayırmayan bunun aksine olarak hayatı tamamlayan ve değiştiren bir bilgidir. Bundan

başka hayatın en yüksek merhalesidir. Mistik sezîş bizim halvet dediğimiz şeydir. Allah ile şahsen bir olmaktır. Mistik sezîş, Mevlânâ'nın «Şeb'i arus» tâbiriyle ifade ettiği vuslattır. Fîilin mistik bilgisi genel psikolojinin dışında kalmaz; sadece temelini, mutad tefekkürün altında bulur. Nasıl basit ve âdi kültür hassasiyeti ve hassasiyet üzerinde hâkim olan aklı değiştirir ve onları bilgiye engel olmaksızın çıkartıp bilgiye yardımcı kılar mısa mistik hayattaki terakki de hassasiyete çehre ve karakter değiştirerek onu esirî bir hale yani eter haline getirir. O zaman mistikler için eşyalar kıymetlerini oldukları halden almazlar; O eşyaya nüfuz eyleyen kasttan alırlar. Mistikteki kast yolculara kulavuzluk eden ve onlara yollarını gösteren ok işaretlerine benzer. O işaretler yolcunun nazarını olduğu yerde tesbit eylemez, çok daha ilerlere sürükler. Mistikteki kast ruha istikametini tayin eyleyen jeste benzer. Jest tahlil edilebilir. Fakat atılış fıskiye gibi tek bir parçadır. Mistik sezîş mistiği eşyaya esir kılmaz, bunun aksine olarak eşyaya istikamet tayin ettirir. Allah muhakkak ki gönülden, fakat çok zenginleşmiş bir gönüldedir. Gönül mecrası olmayan bir pınar gibidir derler. Kaynayan su bir yere akamadıkça toplandığı yerde büyür, zenginleşir göl olur: «Katrâsın umman eden nefsidir bir kâmilin» (Niyazi). Şimdi burada Atatürk'e ve inkılâplarına tören gecesinde serzenişte bu lunmuş hatibe hitap etmek istiyorum. Her suret bir anın kalıplanmış ve binaenaleyh evrensel ruhtan ancak gittikçe küçülen bir parça taşıyan bir müessese olur. Tekkeleri kapatmak, tarikati cemiyetle ihtilâfa düşürmekten kurtarmaktır. Bütün tasavvufun derdi bu ihtilâftan doğmaktadır. Namaz mı? yoksa yalnız niyaz mı? ihtilâf bu cemiyeti sarsmıştır. Beşeriyet bu ihtilâfı halledilemeyecektir. Nasıl ki iklimlerdeki ayrıklara mâni olamıyor.

Kutuplarda dondurucu buz çöllerinde ve hattı üstüvada yakıcı bir güneş vardır. Devletin vazifesi bu ihtilâfın içine düşmek değildir. Vazifesi hiç birinin tarafını tutmaksızın, hepsinin üstünde durmaktır. Devlet, Osmanlı devletinin yıkılmasına sebep olmuş mezhep ihtilâflarının içine katılamaz. Alevlerin tekrar kuyulanmasına cevaz veremez. Lâiklik devletin bu ihtilâfların üstünde durmasından ibarettir. Lâiklik islâmlar arasında Hanefilik, Şafilik, Şii'lik gibi ihtilâfları kaldırmak suretiyle ona en büyük hizmeti yaptırır. Her ferdi sem'adaki mevlevî gibi kendisinin; Ne fetvahanenin ne tekkelerin nüfuz etmeye hakları olmayan ve âleminin mihverî etrafında dönmesine, derisine ot ile doldurulacağından korkmaksızın kendi mihverî etrafında dönmesine imkân verecektir. İnsanlık nizamının mümessili olan devletin de nizamına mâni olmadan onun etrafında dönüp kalacaktır. Herkesin dinini ve akidesini neşretmeye hakkı vardır; fakat o akideyi devlete kabul ettirmeye hakkı yoktur, yani kanuna sokulmasını istemeye hakkı yoktur. Her ferdi, her ferdin mürşidi ve mür'idi kılacaktır. Tören Mevlânâyı mevlevihanedeki halinden çok daha canlı, çok daha yüksek bir hale sokarak yalnız

mevlevîlerin değil insanların malı kılmaya uğraşılıyor ki buna da lâiklik sayesinde muvaffak oluyor. Devlet mezheplere ve tarikatlara müdahale etmeyince onlar kuvvetlerini ilim ve felsefeden almaya mecbur kalacaklardır. Zamanın ilim ve felsefesine intibak edecek tarikatler mübarek Nûlî gibi bu çorak toprağı bereketlendirecektir. Hiç bir millette din hissi Amerikalılarda olduğu kadar gelişmemiştir. Amerika bu seviyeye dini büyük bir kıskançlıkla devletin işi dışında tutmakla erişmiştir. Çünkü onlar Avrupa'da devletin dine müdahalesinin doğurduğu engizisyon zulümlerinden kaçmış mazlumların velâlarıdır. Biz ise vatani, zeydi mezhebine karşı devletin taraf tutmuş olmasından ötürü Yemen fâciaları içi ne atmış olduğunu unutuyoruz. Sayın hatip esef verici cümlesini söyler ve kararını verirken, her karar anında olduğu gibi hatırlanması lâzım olan mâzisini unuttu.

Şimdi tekrar tasavvufu ilmin münasebetine ait yukarıda geçen bir bahse bir an için dönmek lâzım geliyor. Fuzulî meşhur

olan bir kıtasında "İlim kisbi ile pâyeyi rif'at - Arzuyu muhal imiş ancak - Aşk imiş her nev var âlemde - İlim bir kılîkal imiş ancak" der. Bu kıta ortaya ilim ve aşk problemini çok açık bir surette atıyor. İlim geneli bir hedef tutar, aşk "Bir" olanı meydana çıkartır. Fakat bundan aşkı iki varlık arasında vücutta gelen bir hotbinlik olarak anlamak büyük bir hata olur. Kendimizi karşımızdaki sevgiliye tâbi kılmakla âlemşumul bir görüğe varıyoruz. Karşılıklı aynalarda gözükken sonsuz menazırı seyredilemek imkânına uğraşırız. Aşk iki varlığın kapalı bir teması değildir. Yalnız ve yalnız sevişen iki kişinin kendisi ile var oldukları yüksek bir gerçekliğe elele tutuşmuş olarak katılmalarıdır. Sevişmek yalnız sevenle sevilenin birbirine bakıp kalması hali değildir. Birlikte bir üçüncüye: insanlığa bakmalarıdır. Yani birlikte aynı istikamete doğru gitmektedir. Böylece aşkta âşıklar birbirlerinde kendilerini tamamlayacak şeyi ararlar. "Bir şahda (dalda) iki goncal gül - Birbirine olurdu bülbül."

— SON —

Bir Şey Yap Met!

Mehmet SEYDA

Aziz Nesin, ilk oyun kitabı "Biraz Gelir misiniz?" den sonra ikincisini; "Bir şey yap Met!" i yayınladı. Umar ve dileirim ki; artık, (Aziz Nesinin ikinci piyesidir. Okurlarımızın yanlışlamaları için, bu piyesin komedi olmadığını hatırlatırız) demek zorunda kalmaz. Kendimden pay biçerek, ben, bunun okuyucuda bir çeşit hayal kırıklığı yaratabileceğine inanıyorum. Halk, çok tutup sevdiği bir mizah ustasının günün birinde oyun pazarlığına geçişini ne yadırgasın? Üstelik, ondan, bugüne dek niçin komediler yazmadığını da sorabilir. Ama o mizah ustası, oyunlarında kişiyi hiç düşünmeyen, alabildiğine ciddi, yer-yüzünde insanlık durdukça duracak ağır, büyük sorunlara uzanmışsa; halk ve aydın çevre, bunu, ahşanacak kendisine yapılmış bir "şaka" gibi yadırgıyacaktır. Bizde herkes oyun yazar, Çetin Altan da denedi bunu. Uluslar arası mizah yarışmasında iki kez üstüste birincilik alma, adını ve ününü yurt sınırları dışına götüren bir mizahçının oyunda dram türüne geçmesi bu dehşetli olağan karşılanılmıyacak, çeşitli yönlerden nedenleri araştırılacak, ayrıca, oyunları yaptığı mizah ölçüsünde değerli mi, değil mi? konusu tartışılacaktır. Eğer sonuç olumlu çıkmazsa, üzerinde giderek (Yarına kalır - kalmaz) gibi sözler edilen ve bu "falci"lara haklı olarak kızan yazar, mizahu bakımından da biraz zarara uğriyacaktır sanıyorum.

Aziz Nesin, ilk oyunu yayımlandıktan sonra, bu yeni - bizim için yeni - uğraşısının gerekçesini şu sözlerle açıklamıştır: "Tiyatronun uzun bir çalışma hazırlık devresi gerektirdiğini kabul ediyorum. Piyes yazmak çok eskidenberi benim istediğim bir şeydi. Bu bakımdan piyese dönmem, mi-

zahi tatminkâr bulmamamdan ileri gelmiyor. Şair piyes yazıyorsa, şair kendisini tatmin etmiyor demek değildir. Piyes yazanlardan çoğu bu sahaya edebiyatın başka türlerinden geçmiştir. Varlık, sayı : 495- Gene o, oyun üstüne, kendi görüşlerine aykırı bir şey okudu gördü mü fırsat kaçırıyor: "Bilmem Orhan Asena ile anlaşılıyor muyuz? Yazısı, bu konuda çoktandır düşündüklerimi açıklamıya aracı olduğu için." (Pazar Postası 7. VI. 1959) diyerek başlıyordu. Bunları, Akşam'da yazdığı bir fıkrasında, bir ozanımızı överken kullandığı tümce ışıklandıracak ve tamamlayacak; "Cins sanatçının asıl yarışması, belirli bir süreden sonra, kendi kendine karşıdır." Öyleyse; şiirden hikâye ve romana geçen sanatçılarımız, yabancı yazarlar gibi Aziz Nesin'i mizahtan oyun yazarlığına itelleyen nedenin en başında, aldanmıyorsam, bağlandığı sanat türünde artık vereceğini vermiş olmak, söylemiş olmak, başka açıklama yolları aramak gibi bir temel kaygıya yer vermeliyiz. Sonra, buna: "Kişi her gün baklava börek yese gene bıkar" ata sözünün sanatçı tarafından, kendi sanatında kavranılmış olmasını da istersek - katabiliriz.

Yazar, okuduğum her iki oyununda da, mizah hikâyelerinde çok olgunlaşan, kendisine başarı sağlayan tekniğini denemiş uygulamış göründü. Aziz'in bu tekniği nedir? Öncelikle, konuşmaların çok canlı, ilgi çekici oluşu. İkincisi; mizahı güçlendirmek için kişilerin tek yönlü bir prototip olarak ele alınışı.

Evet, bilindiğince o, aşağı yukarı bütün hikâyelerinde bir tip'i alır, onu günlük yaşantısı içinde yalnız bir yönüyle kalınlaş

tırır ve sizi güldürmeyince bırakmaz. - Oyunlarında bu işlem, "düşündürmeyince bırakmaz"a çevrilmiş. - Şimdi "Biraz Gelir misiniz?" le "Bir şey yap Met!" de gene o teknik var. Kişiler tek yönlü, dikey bir çizgi. Oyun konusu ve çerçevesinde önce birer çizgidirler. Giderek göze iyice çarpmaları için kalınlaştırılıyorlar. Aziz Nesin, onları, elli ayaklı, yürüyen, konuşan insan biçimine gelececek kalınlaştırmış.

O zaman, "Biraz Gelir misiniz?" dedi ki Mateh usta'dan Pinay'a dek hiç biri, belirli sosyal koşulların ortaya koyacağı belirli kişiler olmuyor elbette, her biri birer sembol oluyor. Yeryüzünün her yerinde geçebilecek bir olayda, insanlığın birleşik - ortak yanları ele alındığı için, artık adlarında önemi kalmıyor. Hasan usta, Ahmet usta, Ayşe Fatma değiller. Böyle olsalardı, bana, mizahını bu topluma kabul ettirmek için bunca sıkıntı, çile çekmiş Aziz Nesin'in oyunlarının sahneye konulması birtakım engellere uğradıktan başka, kendisi de yazarken daha üstün bir çaba harcamak zorunda kalacaktı gibi geliyor.

Yazarın ilk oyunundaki ereği, sanırım, bizi herhangi bir sanatçının uğraşımı üzerinde düşünmeye götürmekti ve oyununu bilerek, isteyerek sembol kişilerle yürütmüştü. İkinci oyun kitabı «Bir şey yap Met» teyse; öldükten sonra insanlar arasında yaşamak - unutulmak sorunu işlenmiş. Sevişen bir çift, duvara bir şey karalayan bir insan, ölüm korkusu karşısında yaşama dileklerini açıklamış oluyorlar. Ayaklarını sallamaktan gayri özel bir şey yapmayan 22 yaşındaki delikanlı, yani Met; büyümesi durduğu için, artık yaşamasına sınır çizmiye yetkili "Doktor"la karşılaşacaktır. Doktor, burada, toplum yargısı, Azrail, Tanrı gibi bir çok değerlendirmeye yetisini sınırlama gücünü kişiliğinde toplamış birisi. Kimseye kızmaması yok, kini yok, salt bu işiyle ilgili. Soğuk ve tarafsız. İnanların, yaşarken yaptıkları işlere bakarak onları: "— Sen şu kadar daha yaşayacaksın, sen öleceksin!" diyor. Kesin kaderi sembolize ediyor. Oyunda göreceğimiz evin içindekilerin her birine böyle demiş uzun kısa yaşama süresi dağıtmış. Ölmeleri gerekenler ya onun sunduğu zehirli içecek, ya da "dışarıda" parçalamak için bekleyen ayak takımının hırçın, kuduz öfkesine yem olacaklar. Onlar karanlıkta kalmış, bilinçsiz kalabalıktır.

Met'e dedesi Şöö: "— Öyleyse bir şey yap Met.." diyor. "ama az, ama çok, bir şey yap. Yaptığınca yaşarsın.

Met'in sorusu ilginç : «— Ya bir şey yapmıyanlar, yap-madan yaşayanlar?»

Buna, Şöö dedenin verdiği karşılık daha ilginç : «— Onlar hırsız. Onlar yaşaması gerekli olanların günlerini çalıyorlar.» (Sayfa : 45).

Beş tablolu oyunun sonunda, yaşamı uğruna «bir şey yap»ması gerekli Met, içerdekilerin o günecek yapmadıklarını, en güzelini yapıyor; kendisini parçalamak için bekleyen karanlık yaşantılı, bilinç yok-

sunu kalabalığa karışıyor. Sahneye dönüşünde üstü başı yırtılmış, saçları dağınık, alını ve elbiseleri kanlıdır, göğsüne bir bıçak girmiktir, yani Met öldürülmüştür. Ama, Doktor: "— Çok.. Bunların - öbürlerini gösterir - hepsinden daha çok.. Hepimizden daha çok. Yaşayacak.. İşte böylece yaşayacak!" der.

Bizim toplumsal koşullarımız içinde de bilinmedik, gıcır gıcır yeni, şaşılmalı bir sorun mu atmış Aziz Nesin ortaya? Ha-

Yılın İlk Sergileri

Kaya ÖZSEZGİN

İki veya daha çok ressamın bir araya gelerek sergi düzenlemeleri, yurdumuzda da yerleşmeğe, ürünlerini iyiden iyiye vermeğe başladı. Birkaç ressamın, çeşitli sanat toplulukları yanında elele verip geçici birlikler kurmaları, bir bakıma sanatçıya değişik yollar, daha iyisi, kolaylıklar yaratıyor. Çeşitli güçlüklerin yanısıra, az sayıda eseri bulunduğundan, kişisel bir sergi açmaya yanaşmayan ressamlar, bu gibi sergilerde sık sık görülmek imkânı kazanıyorlar. Ayrıca sergiye verilecek resimler arasında, ister istemez bir eleme yapılmasının, olgun bir kişiliğe yaklaşmada yararlı olduğu, iyi sonuçlar doğurduğu da bir gerçek.

Milli Kütüphane galerisinde, Ocak ayının ilk sergisini, Nevzat Akoral ile Hamza İnanç birlikte açtılar. Akoral'ın birkaç resmini daha önce, toplu sergilerde izlemiştim. Bu sergide onlarla birlikte daha başkalarını da bir arada görmek, kişiliğini meydana getiren çok belirli noktaları, derli toplu yeniden incelemek bakımından iyi oldu. Akoral, çabasının büyük bir bölümünü desen üzerinde harcamakla, sağlam, rahat, yerine oturmuş bir düzen ve çizgi şeması elde etmiş. Çizgi şeması diyorum, çünkü ressamın çoğu resimlerinde, figürleri enine boyuna kaplayan bu dörtgenler şemasını bulmak mümkün. Akoral, sert ve kırık çizgilerle bu düzene girerken renkçi bir eğilime pek yüz vermiyor. Böyle bir anlayışın Akoral'a sağladığı şeyler az değil. Hamza İnanç'ın ise bir-iki portresi içinde yer etti. Sulu boyaalarında da temiz, gösterişsiz bir yolda gezindiği belliydi.

Gene aynı galeride Bedia ve Selâhattin Taran ortaklaşa bir sergi açtılar. Bedia Taran, kendine özgü bir yolun eşliğinde. Ağaçları konu alan resimleri arasında yalnız biri, öbür resimlerle bağlı olan özelliklere başarılı bir değişiklik ekliyor, görüntünün oldukça ötesinde bir yere varıyor. Boyayı tuval üzerinde çok ince bir hamur meydana getirerek kullanan ve renkler içinde yumuşak çizgiler arayan B. Taran'ın re-

yir. Çok yazılıp söylenmişleri, gene sembollerden yararlanarak, bir kez daha açıklanmış. Aslında hiç söylenmemiş sözler, gerçekler yok zaten yeryüzünde. Yalnız onları söylemenin yeniliği var. Aziz Nesin, bu açıdan bakılınca, belirli ölçülerle başarılı. Biraz ileriye geriye boş verir huyundan geçmemiş toplumumuzda, kişiyi, yazdığı bu iki oyunla düşünmeye çağırıyor, düşündürdürebildiği için başarılı. Böyle kitapta kalmaz, sahnelerimize konursa, hepimizi daha çok etkiliyeceğine inanıyorum.

simleri yanında, S. Taran, daha arayıcı bir ressam olarak, birkaç üslubu birden denemiş. Figürlü ve figürsüz resimleri bir arada. S. Taran'ın bu resim kümeleri içinde kişiliğe varabilmesi, biraz da, resminin temeline çizgiyi koymasına bağlı.

Resim tarihimizde asker ressamlarının yeri gerçekten önemlidir. Batı anlamında bir resim geleneğinin ilk tohumlarını atan, bu yolda saygıya değer bir emek harcayan, subay ressamların sayısı az değildir. Bu ressamlardan, meslek hayatında emekliye ayrılmış olup hayatta bulunanlar kendi anlayışlarının çerçevesi içinde sessiz sedasız çalışırlar ve her yıl Orduevi salonunda bir araya gelerek, «Emekli Subaylar Sergisi» adı altında sergi açarlar. Bu yıl 18. sergi de aynı salonda açıldı. Bu sergiye yedi ressam katılmış, İçlerinde A. Rıza Bayezit ve İhsan Çanakaleli gibi Harp Okulunda Hoca Ali Rıza atelyesinden yetişen, fakat Hoca'nın etkisini bugüne değin devam ettiren ressamlar var. Böyle «muhafazakâr» anlayış, hemen bütün asker ressamlarının değişmez, ortak bir özelliğidir. Bütün resimler tek fırçadan, tek paletten çıkmış gibidir. Kişilik kaygısından çok, tabiatı pek küçük ayrımlarla tuvale geçirmeyi şaşmaz bir ölçü olarak kabul edebilirler. Bu yılki sergide Yekta Topal, bu ölçünün hiç değilse dışına çıkma çabası göstermesi bakımından dikkati çekiyor.

Türk - Amerikan Derneğinde bir sergi açan Nurettin Ergüven'in resimleri ise, üzerinde durulmasını gerektirecek belli bir özellik, başarılı bir yön taşııyordu. Ergüven, özellikle pastel portrelerde klişe bir düzeni tekrarlıyor.

İngiliz Kültür Derneğinde, Hayali Küçük Ali tarafından Karagöz - Hacivat oyunlarının çoğu orijinal figürleriyle ilgi çekici bir sergi açıldı.

Bibliyografya

ANSİKLOPEDİ :

TÜRK ANSİKLOPEDİSİ. 10. Cilt, 78. fasikül. Ankara 1959, Maarif Basımevi. 321 - 384 S. Resimli. 300 kuruş. (Chabran-Chartreuse).

BİBLİYOGRAFYA:

TÜRKİYE BİBLİYOGRAFYASI. Turkish National Bibliography. Bibliographie Nationale Turque. Turkish Nationalbibliographie. Ocak - Şubat - Mart 1959, 1. sayı. Yayımlayan : Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü. Ankara 1959 Türk Tarih Kurumu Basımevi. V + 179 S.

TÜRKİYE BİBLİYOGRAFYASI. Turkish National Bibliography. Bibliographie Nationale Turque. Turkish Nationalbibliographie. Nisan - Mayıs - Haziran 1959, 2. sayı. Yayımlayan : Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü. Ankara 1959 Türk Tarih Kurumu Basımevi. V+120 S.

TÜRKİYE MAKALELER BİBLİYOGRAFYASI. Bibliographie des Articles parus dans les Periodiques Turcs. Nisan - Mayıs - Haziran 1959, 2. sayı. Yayımlayan : Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü. Ankara 1959 Türk Tarih Kurumu Basımevi. XIX+159 S.

BİYOGRAFYA :

André BELLESORT : Victor Hugo. Çeviren : Samih Rifat. İstanbul 1959 Maarif Basımevi. 347 S. 620 kuruş. «Fransız Klâsikleri için Yardımcı Eserler : 9».

İçindekiler :

- Odes et Ballades'dan les Rayons et les Ombres'a
- Tiyatro
- İlk romanlar ve Notre-Dame de Paris.
- Hugo gazeteci ve gezgin
- Napoleon le Petit, les Châtiments
- La légende des Siècles
- Les Contemplations
- Les Misérables
- Son romanlar
- Korkunç yıldan ölüm yılına

FELSEFE :

Henri BERGSON : Düşünce ve Devingen. (La Pensée et le Mouvant). Çeviren: Miraç Katırcıoğlu. İstanbul 1959 Maarif Basımevi. 343 S. 600 kuruş. «Dünya Edebiyatından İercümeler - Fransız Klâsikleri : 213».

SOSYOLOJİ :

Doçent Dr. Hüseyin BATUHAN : Batı-

da Tolerans Fikrinin Gelişmesi. 1. cilt. (Ortaçağ sonuna kadar), İstanbul 1959, Anıl Yayınevi, 220 S.

İçindekiler :

- Önsöz
- Giriş : Geçmişte ve günümüzde tolerans

1 — Sistematik bölüm

a Tolerans kavramı : Toleransın bugünkü anlamı, Toleransın tarihi anlamı, Toleransın «din hürlüğü» açısından bugünkü anlamı, tolerans ve «düşünce hürlüğü».

b — Tarihte tolerans problemi: Problemin konuluğu, Tolerans probleminin doğuşu, Dinde toleransın ya da toleranssızlığın çifte-kaynağı, Siyasi motifler, Dini motifler; Ulus-dinleri ve tolerans, Dünya-dini karakteri kazanan ulus-dinleri ve tolerans, Dünya dinleri ve tolerans, Devlet-din bağlantısı, Ulus-dinleri ve devlet, Dünya-dinleri ve devlet, Dünya-dinlerinin «dünya» ve «devlet» karşısındaki tutumu, Din ve düşünce hürlüğü.

2 — Tarihi bölüm

— İlkçağda tolerans.

— Eski Yunanda tolerans : Yunan dininin yapısı, Yunan kültürü ve hürlük ilkesi.

— Eski Romada tolerans : Hıristiyanlıktan önceki durum, Hıristiyanlıktan sonraki durum. Hıristiyanlık resmî din olduktan sonra.

— Hıristiyanlık ve tolerans : İlk tolerans savunmaları, Hıristiyan toleranssızlığının başlaması ve kökleşmesi, Pagan dinlerinin temizlenmesi, 2. Aykırı-inanla savaş, Toleranssızlığın çifte-kaynağı, Augustinus ve toleranssızlığın temellenmesi.

— Ortaçağ ve tolerans : Hıristiyanlığın başka dinler karşısındaki tutumu, Hıristiyanlığın aykırı-inan karşısındaki tutumu, Inquisition'un kurulması, Ortaçağ ve düşünce hürlüğü, Ortaçağda tolerans fikri : Padova'lı Marsigliö.

HUKUK :

TEMYİZ MAHKEMESİ NOTLU VE İZAHLI MUSTAKAR HUKUK İQTİHATLARI. Medeni Kanun, Borçlar Kanunu, Türk Ticaret Kanunu, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve Hususî Kanunlara âit, Umumi Heyet ve Hususî Dairelerin son emsal kararları. Çıkaranlar: Hayri ERTÜRK, Tarık DOGRUER, Dr. Necat TÜZÜN. Ankara 1960 Işık Matbaacılık, Gazetecilik ve Kâğıtçılık Limited Şirketi Matbaası. 452 S. 30 Lira.

TEMYİZ MAHKEMESİ TEVHİDİ İQTİHAT KÜLLİYATI. (Hukuk - Ceza). Notlu ve izahlı. 1930 - 1960. Hukuk Bölümü. Çıkaranlar : Hayri ERTÜRK, Dr. Necat TÜZÜN. Ankara 1960 Ayyıldız Matbaası. 462 S. 30 Lira.

İSTATİSTİK :

Doçent Dr. Haluk CILLOV: Nüfus istatistikleri ve demografinin genel esasları. İstanbul 1960, Yazar : P. K. 95. XV+448 S. 32,25 lira. «İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No. 839 - İktisat Fakültesi No. 111».

İçindekiler :

- 1 — Demografi ile istatistiğin karşılıklı münasebetleri
- 2 — Nüfus nazariyeleri ve nüfusun tarihi - coğrafi gelişmesi
- 3 — Nüfus sayımlarının metodolojik meseleleri
- 4 — Nüfusun vasıfları
- 5 — Nüfus hareketleri
- Ekler
- Bibliyografya

ROMAN - HİKÂYE :

DOSTOYEVSKI : Suç ve Ceza. 3. Cilt. Çeviren : Hasan Âli Ediz. İstanbul 1959, Maarif Basımevi. 349 S. 680 kuruş. «Dünya Edebiyatından Tercümeler - Rus Klâsikleri : 62».

Theodor STORM : Immensee. Çevirenler : Zeki Taşan - Burhanettin Yerkent. İstanbul 1959 Maarif Basımevi. 47 S. 100 kuruş. «Dünya Edebiyatından Tercümeler - Alman Klâsikleri : 99».

Giovanni VERGA : Seçme Hikâyeler. Çeviren : Dr. Feridun Timur, İstanbul 1959. Maarif Basımevi. V+282 S. 470 kuruş. «Dünya Edebiyatından Tercümeler - İtalyan Modern Edebiyatı : 1».

Derliyen: P. ERALP

YEDİ TEPE

Sanat ve Edebiyat Dergisi
En değerli imzalar - En güzel yazılar - Hikâye - Şiir

Meccanî örnek sayımızı
ve broşürümüzü isteyiniz.

YEDİTEPE YAYINLARI

P. K. 77 - İstanbul

Taassubun Sansürü

S. N. ÖZERDİM

Yıllarca önceden başlayım: Kütüphanenin süreli yayınlara ayrılmış salonunda, bir derginin yeri durmadan değişmektedir. Alfabetik sıraya konmuş olan dergilerin yerini, öğrencilerden birinin değiştirdiğini öğrendik. Meğer, delikanlı tuttuğu derginin alt raflarda durmasından üzüntü duymuş, Dergiyi (O) harfindeki yerinden alıp üst rafta (Y) harfiyle başlıyan dergilerin arasına koyuyor. Kendisini bir köşeye çekerek belki yarım saat alfabetik sırayı açıkladım. Konuşmanın sonunda - yaşça benden küçük olmasına rağmen - sırtımı oksiyarak memnun bir davranışla dersini çalışmaya gitti. Aradan bir kaç ay geçti. (O) harfiyle başlıyan dergi kapandı. Son sayısını yerinden aldık; etiketini çıkardık. Bir de ne görelim; etiketin altında şöyle bir tümce: "Bu defgiyi alt rafa koyanın Türklüğünden şüphe ederim." Bu yazıyı yazan dalikanlı sonradan Hukuk Fakültesini bitirdi. Şimdi - her halde - yarı gıc, savcı, ya da avukat olmuştur; yurttaşın hakkını savunmaktadır.

Bu etiketi sakladım. Bir gün kütüphanecilik tarihimiz yazılırken kışesinden faydalanılacaktır elbette..

Kütüphanenin giriş yerine asılmış "Burada sigara içilmez!" levhaları - kendilerine «çocuk» denildiği zaman haklı olarak tepki gösteren - üniversiteli bazı öğrenciler tarafından tersine çevrilir, arkalarına münasebet almıyan sözler karalanır. Ama, bu davranış pek zararlı bulmayız, yüzlerine değilse bile içimizden: "Bu da bir çeşit çocukluk!" deriz. Ama, kara kuvvetin emrine girmiş bazı öğrencilerin ellerini Kütüphanenin düzenine, daha doğrusu düşünce özgürlüğüne uzatmaları katlanılır şey değildir. Yıllarca önceden anlattığım olayın benzerlerine son günlerde yine tanık oluyoruz. Yine bir dergi - alfabetik sıra gereği - kondugu alt sıradan - etiketiyle birlikte - üst sıraya çıkarılmaktadır. Yine bazı dergilerin salondan kaldırılması için mırıltilar, homurtular..

Kimisi hukukçu, kimisi hekim olacak bu gençler yarın verecekleri kararlara, yazacakları reçetelere el uzatılmasına katlanacaklar mıdır? Bu kadarını düşünebili-

yorlar mı?

El uzatanların ne düşüncede, ya da nasıl düşüncesizlik içinde oldukları bellidir. Atatürkçü gençlerin, gerici dergiler için aynı şeyi yaptıklarını, ya da sevdikleri dergilerin alt raflarda durmasına takıldıklarını görülmüş değildir. Çünkü, bu gençler her şeyden önce bir kütüphanenin düzenine saygı gösterirler. Ondan sonra da düşünce özgürlüğünü tanır. Bilirler ki, hem de bir devlet dairesi olan kütüphanenin düzenine el uzatmak suçtur; bundan anarşi doğar. Bilirler ki, beğenmedikleri düşünceye karşı savaşmanın tek yolu o düşünceye düşünce ile karşı koymaktır.

Cehaletin bir kütüphane düzenine el uzatması ne demektir, bir düşünelim. Devlet bir kütüphane kurmuş başına güvendiği kimseleri koymuştur. Bu kütüphanede hükümetin yasak etmediği her çeşit dergi, kitap okunur. Yasak etmek yetkisi sadece hükümetindir. Yolları kararmış bir iki delikanlının kütüphane düzenine el uzatması düzene yönetilmiş bir davranıştır. Bu delikanlılarda kudret varsa, düşünme ve yazma gücü varsa, beğenmedikleri düşüncelere bunlarla karşı koyarlar. Zor, bir değer değildir; değersizliktir. Düşünce, hangi rafta durursa dursun değerinden düşmez. Bir kütüphanede dergileri, kitapları, kütüphanecilik biliminin düzeni içinde sınıflandırılır. En büyük eserlerle en değerli broşürler - konuları gereği - aynı sırada bulunabilirler. Her birinin değerini okuyucu, eleştirici verir. Kütüphaneci bir düzenin yürütücüsüdür. Ötesini bilim adamına bırakır.

Bu küçük görünen olayda biz küçük bir tehlikenin başlangıcını görüyoruz. Geçen Shakespeare'in o yepyeni sözünü anımsıktık: "Olmak ya da olmamak!" İşte mesele burada.. Biz bir şey olmak istiyor-sak her şeyden önce düşünce özgürlüğünü benimsiyecek, dünyanın gidisine ayak uydu-racağız. Yoksa, Ortaçağın karanlığına dönmek niyetinde isek ne gereği var kütüphaneye açmanın, okul açmanın, müze kurmanın?..

Bize Gelen Kitaplar

X HÜRRIYETİN İLANI — Prof. Tarık Z. Tunaya, Müşahedeler ve Tezler, Siyaset İlmî Serisi : 1. 5 Lira, İstanbul 1959.

KIVILCIM — Hakkı Özkan, Bilgi Yayınları, 2 Lira, İstanbul 1959.

GÜCENGİN AYNA (Şiirler) — Mete Şamilgil, 200 Krs. İstanbul, 1960.

HIÇ (Şiirler) — Aysel P. Çağlayan, 150 Krs., Ankara 1959.

ZİRAİ KIYMET TAKDİRİ (Birinci kitap) — Dr. Ziya Gökalp Mülayim. 10 Lira, Ankara, 1959.

VARLIK YAYINLARI :

X VARLIK YILLIĞI 1960 — Faydalı Kitaplar, 6 Lira, Aralık 1959.

UGURLU PERŞEMBE (Roman) John Steinbeck, Büyük Eserler Kitaplığı : 18, 4 lira, Aralık 1959.

YAMAN KADIN (Roman) — Sigrid Undset, Büyük Cep Kitapları : 145, 2 lira, Aralık 1959.

BEYAZ GECELER — Dostoyevski, Büyük Cep Kitapları, 146, 2 Lira, Aralık 1959.

GÜZEL AYDINLIK (Şiirler) — Necati Cumalı, Büyük Cep Kitapları : 147, 2 Lira, Aralık 1959.

İSVİÇRELİ ROBENSON — J. R. Wyss Çev. Yaşar Nabi, Büyük Cep Kitapları, 5 Lira, Aralık 1959.

CİNGÖZ ÇOBAN — Max Stebich, M. Başaran, Çocuk Klâsikleri: 11, 1 Lira, Aralık 1959.

SUPHİ UZUNCA'nın

ADALETİN ÜÇ GEDİĞİ

Hürriyet Yayınları No. 2

İNSANLAR İLAHLAŞAMAZLAR

Hürriyet Yayınları No. : 3

Beher sayının fiyatı 60 Kuruştur. İsteme adresi : Suphi Uzunca,

Ticaret Lisesi Tarih Öğretmeni

Adapazarı

KİTAPLAR ALEMİ

Aylık Yayın Haberleri Bülteni

P. K. 193 - Ankara

25 Kuruş

Kık Gün Kırk Gece

TAÇ YAYINLARI P.K. 1126 - İSTANBUL
100'e yakın minyatür ve gravür, kuşe baskı, renkli kapak - 15.— T.L.

Bütün kitapçılardan ve Forum Dergisinden temin edilebilir.

FORUM

Onbeş Günlük Tarafsız Siyaset, İktisat, Kültür Dergisi

Abone Şartları :

1 yıllık (24 sayı) 22 TL. Altı aylık (12 sayı) 11 TL.
Avrupa için yıllık (uçak) 54 TL.
A.B.D. için yıllık (uçak) 90 TL.
Yabancı memleketler için (âdi) iki mislidir.

İlan Şartları :

Arka kapak (tam sahife) . . . 600 TL.
Arka kapak (iç tam sahife) . . . 500 TL.
Diğer sahifeler (santimi) . . . 10 TL.
Üniversite Talebelerine yıllık 18 TL.

Abone bedelinin şu adreslerden biri vasıtasıyla gönderilmesi kâfidir:

FORUM Dergisi, P. K. 131 — Ankara ★ T. C. Ziraat Bankası, Merkez Müdürlüğü, Hesap No. 328 - 5858 — Ankara ★ T. İş Bankası, Yenisehir Şubesi, Hesap No. 533 - Ankara ★ T. Ticaret Bankası, Cebece Şubesi, Hesap No. 420 — Ankara

İLÂN İLÂN

BATI ALEMİNİN

Edebiyat ve san'atına en çok ilham veren
tek kitap olan

Kitabı Mukaddes'i

Türkçe olarak okuyunuz. Kitapçılardan bu
fiyatlardan arayınız :

Pantazot cilt TL. 20.—

Yarım bez cilt TL. 12.50

Posta siparişleri kabul olunur, müraca-
at : — P. K. 186, İstanbul.

KITABI MUKADDES ŞİRKETİ

İstiklâl Cad. 489
İstanbul

OKURLARIN FORUMU

yazarlarına

*Gönderilen bazı yazılarda yalnız
takma ad kullanıldığı görülmekte-
dir. Dergimiz, yazar - okurlarının
hakikî isimlerini kullanmamak ar-
zularına hürmet etmektedir. Okur-
larımızdan, mahrem kalma kaydi-
le, hakikî isim ve adreslerini bildir-
melerini, ayrıca Yazı Kuruluna
gönderilen yazıların 500 kelime-
den fazla olmamasına dikkat et-
melerini bilhassa rica ederiz.*

Sahibi :

Metin AND

Yazı İşleri Müdürü :

Osman OKYAR

Sekreter :

Bekir EKİNCİ

İdarehane : Büyük Han No. 55

Yenişehir — Tel : 26754

Haberleşme adr.: P.K.131-Ankara

Dizildiği ve Basıldığı Yer : Ayyıl-

dız Matbaası, Ankara, Tel : 17507

ABONE ŞARTLARI :

1 yıllık 22.—TL. - 6 aylık 11.—T.L.

Avrupa için 54 TL. A.B.D. için 80 TL